



**ДЕРЖАВНА СЛУЖБА СТАТИСТИКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ СТАТИСТИКИ,
ОБЛІКУ ТА АУДИТУ**

**КАФЕДРА ФІНАНСІВ, БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ ТА
СТРАХУВАННЯ**

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ДЛЯ ВИКОНАННЯ ПРАКТИЧНИХ, СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ
з навчальної дисципліни
«БІРЖОВАДІЯЛЬНІСТЬ»**

для здобувачів
спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
(шифр і назва спеціальності)

освітньо-професійної
програми 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
(шифр і назва програми)

факультету фінансово-економічного
(назва факультету)

**Київ
2023 рік**

Федина В. В. Методичні рекомендації для виконання практичних, семінарських занять з дисципліни «Біржова діяльність» для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти галузі знань 07 «Управління та адміністрування» спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»: методичні рекомендації. Київ: НАСОА, 2023. 65 с.

Рецензенти:

Бондарук Т. Г., доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування Національної академії статистики, обліку та аудиту;

Онишко С. В., доктор економічних наук, професор, професор кафедри фінансових ринків та технологій Державного податкового університету.

Затверджено на засіданні кафедри фінансів, банківської справи та страхування

Протокол від «12» вересня 2023 року № 2

Схвалено Вченою радою фінансово-економічного факультету НАСОА
Протокол від «22» вересня 2023 року № 2

Викладено методичні рекомендації з підготовки практичних, семінарських занять з дисципліни «Біржова діяльність» для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти галузі знань 07 «Управління та адміністрування» спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування». Методичні рекомендації призначені для використання при підготовці до практичних, семінарських занять здобувачів. Містять теоретичний коментар до вивчення тем навчальної дисципліни, питання для самоконтролю знань; теми семінарських і практичних занять; ситуаційні завдання, задачі, вправи та тести за кожною темою, які розглядаються на семінарських (практичних) заняттях; методи навчання та критерії оцінки стану виконання здобувачами семінарських (практичних) занять з навчальної дисципліни; питання для підсумкового контролю знань; рекомендовану літературу.

©Федина В.В.

Київ: НАСОА, 2023

ЗМІСТ

Передмова	4
Теоретичний коментар до вивчення тем навчальної дисципліни, питання для самоконтролю знань	5
Теми семінарських і практичних занять	33
Ситуаційні завдання, задачі, вправи та тести за кожною темою, які розглядаються на семінарських (практичних) заняттях	35
Методи навчання та критерії оцінки стану виконання здобувачами семінарських (практичних) занять з навчальної дисципліни	57
Питання для підсумкового контролю знань	60
Список рекомендованої літератури	63

ПЕРЕДМОВА

Вивчення дисципліни «Біржова діяльність» сприяє формуванню у майбутніх фахівців з фінансів, банківської справи та страхування системи теоретичних знань та практичних навичок з організації та функціонування товарної, валютної та фондової бірж.

При підготовці до практичного, семінарського заняття здобувачі вищої освіти мають самостійно ознайомитись з матеріалом, що було викладено під час лекцій; літературними джерелами (підручники, навчальні посібники, конспекти лекцій, періодичні видання тощо), статистичною інформацією, що подається державними органами та експертними організаціями.

Основна мета проведення практичних, семінарських занять – сприяння поглибленому засвоєнню здобувачами вищої освіти найбільш складних питань навчальної дисципліни «Біржова діяльність», спонукання здобувачів вищої освіти до колективного творчого обговорення, оволодіння науковими методами аналізу явищ і проблем, активізування до самостійного вивчення наукової та методичної літератури, формування навичок самоосвіти.

Проведення практичних, семінарських занять дозволяє вирішувати такі дидактичні цілі:

- оптимально поєднувати лекційні заняття із систематичною самостійною навчально-пізнавальною діяльністю здобувачів вищої освіти, їх теоретичну підготовку з практичною;
- забезпечувати системне повторення, поглиблення і закріплення знань здобувачів вищої освіти за певною темою;
- розвивати уміння, навички розумової праці, творчого мислення, уміння використовувати теоретичні знання для вирішення практичних завдань;
- формувати уміння і навички здійснення різних видів майбутньої професійної діяльності;
- здійснювати діагностику і контроль знань здобувачів вищої освіти з окремих розділів і тем, формувати уміння і навички виконання різних видів майбутньої професійної діяльності.

В процесі навчання у здобувачів вищої освіти формується системне мислення на основі глибокого розуміння явищ, процесів, відносин у сфері біржової діяльності.

**ТЕОРЕТИЧНИЙ КОМЕНТАР
ДО ВИВЧЕННЯ ТЕМ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ,
ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ ЗНАТЬ**

**ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1
ОРГАНІЗАЦІЙНО – ЕКОНОМІЧНІ ОСНОВИ
БІРЖОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

ТЕМА 1. ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ БІРЖІ ТА ЇЇ ВИДИ

Мета: з'ясувати сутність біржі та біржової діяльності, визначити змінності між різними видами оптової торгівлі, ознайомитися із основними етапами становлення та розвитку біржової діяльності.

Ключові слова: біржа, біржова діяльність, цінний папір, акція, дивіденд, біржова діяльність, організований ринок, локальний ринок, базар, ярмарок, аукціон, біржовий ринок, біржа, спотовий контракт, форвард, ф'ючерс, опціон.

Короткий опис теми:

Біржа (нім. Börse, від пізньолат. Bursa – гаманець) – це місце, де укладаються угоди між покупцями та продавцями. Фактично на біржі дуже часто відсутні прямі продавці і покупці, а їх функції виконують представники перших і других, так звані *посередники*.

Біржа – це фінансова структура, яка виступає посередником між різного роду продавцями і покупцями на торговому ринку, контролює законність здійснюваних угод і є гарантом виконання зобов'язань між сторонами угоди.

Біржова діяльність необхідна для того, щоб забезпечити організацію біржових торгів, матеріально-технічну базу, гласність та публічність проведених торгів, а також для розробки правил біржової торгівлі та допуску цінних паперів, а також для здійснення постійного контролю за проведеними на біржі угодами.

В світі існує багато бірж, найкрупнішими з яких є Нью-Йоркська і Лондонська.

Тобто *біржа* – це майданчик, де покупці і продавці можуть скласти угоди між собою. *Біржа* – це чітко організована структура, яка працює за певними правилами. Зазвичай, контроль за роботою бірж, здійснюється державними органами нагляду.

Біржова діяльність – це сукупність організаційно-правових відносин між професійними та непрофесійними учасниками з приводу біржової торгівлі на біржовому ринку.

Біржова діяльність була сформована на засадах організованого ринку, тому їй притаманні загальні характеристики ринку.

Біржовий ринок – це особлива історично організована форма ринку, що наділена рисами, не притаманними для інших ринків, і виступає вищою мірою виявлення ринкових відносин.

Біржовий ринок є найвищою формою організованого ринку, на якому функціонують товарні, фондові та валютні та ін. біржі.

Основою біржової діяльності є біржова торгівля на біржах. Біржова торгівля організовується з метою полегшення самого процесу торгівлі, вироблення більш ефективнішого механізму прозорого і конкурентного ціноутворення, акумуляції і трансферту інвестиційного капіталу, а також для захисту інтересів як продавців, так і покупців від цінової нестабільності.

Усі біржі можна класифікувати в залежності від різноманітних якостей, які є їх відмітними особливостями.

Виділяють декілька видів бірж в залежності від класифікаційних ознак:

- за видом товару, що пропонується;
- за принципом організації;
- у відповідності до учасників;
- за роллю і місцем у міжнародній торгівлі.

I. Найвідоміша класифікація бірж за видом товару, що пропонується. Тут виділяють декілька видів бірж: фондові, товарні, валютні (останні не плутати з Форекс, що є позабіржовим ринком).

Фондові біржі. Фондова біржа – це сукупність правил і механізмів, які дозволяють вести операції з купівлі-продажу цінних паперів (наприклад, акцій), і на сьогоднішній день є одним з найбільш привабливих інструментів для інвестування.

Фінансовий інструмент – це фінансовий документ (цінний папір, грошове зобов'язання, ф'ючерс, опціоні т.п.), продаж чи передача якого забезпечує отримання грошових коштів.

Товарні біржі. Ці біржі покликані для торгівлі будь-яким товаром.

Товарна біржа – це оптовий ринок, на якому укладаються угоди купівлі-продажу на певні групи товарів. Спектр товарів, які продаються на товарній біржі, досить широкий, починаючи від дорогоцінних металів і нафти, і закінчуючи бавовною і пісною свининою.

Валютні біржі. Валютна біржа – це місце, де здійснюється купівля-продаж національних валют за певним курсом, який складається на ринку, виходячи із запиту та пропозицій на певний проміжок часу.

II. Класифікація бірж за принципом організації. Тут можна виділити три основних напрямки – державні, приватні і змішані біржі.

1. Державні біржі – створюються державою на основі діючого законодавства. Отримати допуск сюди може будь-який підприємець з певним розміром валового доходу (обороту). Головна умова – бути в торговому реєстрі. В основному, такі біржі знаходяться в континентальній Європі.

2. Приватні біржі – тут обмежена кількість учасників. На цих біржах дозволяється бути присутніми лише членам біржової корпорації, яка

представляє собою акціонерну спілку з публічною звітністю та великою кількістю членів. Указаний в статуті біржі основний капітал поділяється на певну кількість паїв або біржових сертифікатів. Кожен член біржі повинен мати не менше одного сертифіката (пай), який дає право складати угоди в приміщенні біржі. Для того, щоб стати членом такого майданчика необхідно придбати сертифікат (пай). Приватні біржі найбільш розповсюджені у США та Великобританії.

3. **Змішані біржі** (за походженням та за складом учасників) – у складі засновників виступають центральні та місцеві органи державного управління з одного боку, і недержавні структури, з іншого. Жоден з двох елементів (державний і колективно-приватний) як правило не є переважним, хоча питома вага в капіталі коливається на користь тієї чи іншої групи. Такі біржі працюють, в основному, в Західній Європі.

III. Класифікація бірж у відповідності до учасників. Існує два види бірж у відповідності до учасників – *відкриті та закриті*.

1. У торгах на **відкритих біржах**, окрім постійних членів і біржових посередників, можуть брати участь і відвідувачі. Ступінь відкритості біржі безпосередньо пов'язана з торговою стратегією. Найчастіше відкритість біржі використовується в рекламних цілях або для поживлення торгів. До того ж, відкритість бірж можна пояснити нерозвиненістю біржового механізму, що дозволяє брати участь у торгах непрофесіоналам.

Вдосконалення біржової торгівлі призводить до більш закритого характеру діяльності, орієнтує на зростання професіоналізму, формування ділових зв'язків на основі взаємної довіри між торгуючими сторонами.

2. На **закритих біржах** безпосередні покупці і продавці до торгів не допускаються. Замість них це роблять члени біржі та особи, які грають роль біржових посередників. Такий принцип вважається правильним тому що біржовий трейдинг – це досить високі ризики.

Сучасні біржі за кордоном в основному є закритими, оскільки біржова торгівля пов'язана з високими ризиками і вимагає високого професіоналізму.

Питання для самоконтролю знань:

1. Сутність понять «біржа» та «біржова діяльність».
2. Класифікаційні ознаки бірж.
3. Сутність фондової біржі.
4. Сутність товарної біржі.
5. Сутність валютної біржі.
6. Класифікація бірж за роллю та місцем у міжнародній торгівлі.
7. Класифікація бірж у відповідності до учасників.
8. Класифікація бірж за принципом організації.
9. Класифікація бірж за видом товару, що пропонується.
10. Сутність понять «трейдер» та «трейдинг».

Рекомендована література:

Базова: [2, 3, 4, 6, 7, 8, 9, 10]

Допоміжна: [4, 7, 8]

Інформаційні ресурси: [2, 3, 13]

ТЕМА 2. ВИНИКНЕННЯ БІРЖОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ ТА ЙОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Мета: ознайомитися із основними етапами становлення та розвитку біржового ринку України та особливостями його регулювання.

Ключові слова: біржа, біржова торгівля, інституалізація, асоціація бірж, регулювання біржової діяльності, біржовий ринок, установчий договір, статут, правила торгівлі, регульовальна та регульована підсистеми, модель регулювання біржової діяльності, державне регулювання; саморегулювання.

Короткий опис теми:

Започаткування біржової торгівлі в Україні пов'язують із відкриттям у **1796 р. товарної біржі у м. Одеса** та у **1834 р. – у м. Кременчук.**

Загалом, можна виділити наступні етапи розвитку біржової торгівлі в Україні.

1796-1860 рр. Зародження біржового руху. Характерними особливостями цього періоду є створення та функціонування кількох товарних бірж з незначними обсягами угод та недосконалістю механізмів організації товарів, а також те, що не всі товари були предметом біржового обороту.

1861-1900 рр. Активізація і спеціалізація біржової торгівлі. Характерним для цього періоду є економічне піднесення і розвиток товарно-грошових відносин. Товарні біржі створюються у всіх торгових центрах України, будуються елеватори, з'являються комерційні банки, починає працювати так званий підтоварний кредит, в основному для торгівлі хлібом, розширюються мережі залізниць, вдосконалюються транспортні засоби, що суттєво впливає на інтенсивність розвитку біржової торгівлі.

1900-1914 рр. Інституалізація біржового ринку. Біржі цього періоду надійно увійшли у народне господарство країни і мали суттєву питому вагу на оптовому товарному ринку. Як правило, це були спеціалізовані біржі з торгівлі окремими видами продукції, а саме хлібні біржі, фруктові, м'ясні, винні та інші, серед яких найбільші біржові обороти мала Київська товарна біржа, Миколаївська хлібна та Одеська зернова біржі.

1914-1921 рр. Повне припинення біржової діяльності. Початок Першої світової війни, а потім Лютнева та Жовтнева революції 1917 р. призвели до повного припинення діяльності всіх товарних бірж України.

Після цих подій, біржі вже не відродилися такими, якими вони існували до цього.

1921-1928 рр. Відродження біржової торгівлі в умовах нової економічної політики (НЕПу). Внутрішня економічна політика держави дозволила відновити роботу усіх товарних бірж, що діяли до 1917 р.

У **1927 р.** на засіданні Ради Народних Комісарів (Раднарком) було прийнято рішення про перегляд функцій бірж і скорочення їх кількості. В результаті з 18 бірж, які діяли на той час в Україні, залишилося лише чотири. У **1930 р.** Постановою Ради народних комісарів діяльність бірж була зупинена в результаті проведеної колективізації та повного одержавлення економіки.

1990 р. Відродження біржової торгівлі за умов становлення ринкових відносин.

Характерними особливостями становлення біржового ринку цього періоду є: з'ясування його економічної сутності; створення правової бази; формування організаційної структури; опрацювання функціональної моделі; опрацювання механізму біржового ціноутворення.

1992-1994 рр. Спад біржового розвитку та біржової активності. Поступово скорочувалися обсяги біржових угод, кількість діючих товарних бірж, у тому числі й таких, що торгували агропродукцією і зерном.

1995-1996 рр. Поворотний момент розвитку бірж в Україні. Після впровадження попереднього Закону України 1992 р., тільки Закон України «Про оподаткування доходів підприємств» від 28.12.1994 р., дає законодавчу основу для відродження біржової діяльності в Україні, оскільки податок на посередницьку діяльність знижено до 45%. Це і обумовило у 1995 р., значну активізацію біржового ринку. Активну участь у становленні біржових сировинних ринків бере уряд. Приймаються концепції розвитку біржових сільськогосподарських та фондових ринків, видаються Укази Президента України з проблем біржового будівництва.

Враховуючи світовий досвід роботи бірж, зокрема практику союзів, асоціацій та інших об'єднань для координації діяльності, захисту інтересів своїх членів та реалізацію спільних програм, у **1996 р. була заснована Національна асоціація бірж України (НАБУ).** Засновниками асоціації стали 23 найкрупніших на той час біржі України.

Асоціація бірж – це неприбуткове об'єднання юридичних осіб, які визнані біржами у відповідності до законодавства, створене з метою захисту інтересів своїх членів та інших учасників біржового ринку.

1997 р. до нашого часу. Активізація біржової діяльності та зростання кількості бірж. У цей період активізувалась діяльність бірж України в різних сферах розвитку економіки держави.

Починаючи з **1999 р.** спостерігається значна активізація біржової торгівлі взагалі, та біржової торгівлі агропродовольчою продукцією зокрема.

Біржі розвиваються швидкими темпами, і менше ніж за 23 роки їх кількість зросла із 64 бірж у 1992 році до 555 у **2015 році.** Це стало можливим завдяки сировинному напрямку торгівлі. Ці дані представлені без урахування

фондових бірж та їх філій, а також без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції. Починаючи з 2015 р. до тепер кількість бірж поступово збільшується.

Найменш численними групами бірж в Україні є фондові біржі та їх філіали, а також валютні біржі. Ринок цінних паперів найменше розвинений в нашій країні, а це означає, що і фондовий ринок в біржовій діяльності поки що знаходиться на експериментальному рівні. Діяльність фондових та валютних бірж, як інфраструктурних елементів фінансового ринку і економіки в цілому, регламентується і регулюється *Законами України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки», «Про державне регулювання ринків капіталу та організованих товарних ринків», «Про валюту і валютні операції».*

Біржова діяльність має два історичні шляхи регулювання:

- *регулювання з боку держави (державне регулювання);*
- *регулювання з боку бірж та інших учасників ринку (застосування принципу саморегулювання біржового ринку).*

Розробка правової основи державного регулювання біржової діяльності в Україні базується на чинних законах, постановах, рішеннях, положеннях і указах. Основними є:

- *Конституція України.*
- *Цивільний кодекс України.*
- *Господарський кодекс України.*
- *Податковий кодекс України.*
- *Закон України «Про товарні біржі» (стара назва «Про товарну біржу») від 10.12.1991 р.*
- *Закон України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» (стара назва «Про цінні папери та фондовий ринок») від 23.02.2006 р.*
- *Закон України «Про державне регулювання ринків капіталу та організованих товарних ринків» (стара назва «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні») від 30.10.1996 р.*
- *Рішення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку «Про затвердження Порядку та умов видачі ліцензії на провадження окремих видів професійної діяльності на фондовому ринку (ринку цінних паперів)» від 14.05.2013 р.*
- *Рішення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку «Про затвердження Ліцензійних умов провадження професійної діяльності на фондовому ринку (ринку цінних паперів) – діяльності з організації торгівлі на фондовому ринку» від 14.05.2013 р.*
- *Рішення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку «Про затвердження Ліцензійних умов провадження професійної діяльності на фондовому ринку (ринку цінних паперів) – діяльності з торгівлі цінними паперами» від 14.05.2013 р.*

- Рішення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку «Про затвердження Положення про сертифікацію фахівців з питань фондового ринку» від 13.08.2013 р.

- Рішення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку «Про затвердження Положення про функціонування фондових бірж» від 22.11.2012 р.

- Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення функцій із державного регулювання ринків фінансових послуг» від 12.09.2019 р.

- Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення залучення інвестицій та запровадження нових фінансових інструментів» від 19.06.2020 р.

- Закон України «Про валюту і валютні операції» від 21.06.2018 р.

Питання для самоконтролю знань:

1. Основні задачі Національної асоціації бірж України.
2. Головні етапи розвитку біржового ринку України.
3. Наведіть перелік функціонуючих бірж України.
4. Внутрішньобіржові нормативні акти.
5. Сутність регулювання біржової діяльності.
6. Органи державного регулювання біржового ринку України.
7. Державне регулювання біржової діяльності.
8. Правова основа державного регулювання біржової діяльності в Україні (існуюча нормативно-правова база).
9. Цілі державного регулювання біржового ринку в Україні.
10. Сутність та особливості саморегулювання біржової діяльності.

Рекомендована література:

Базова: [1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10]

Допоміжна: [3, 7, 8, 10, 11, 12, 13]

Інформаційні ресурси: [2, 3, 8, 13]

ТЕМА 3. СТВОРЕННЯ БІРЖІ ТА ЇЇ СТРУКТУРА

Мета: ознайомитись із етапами створення біржі та її організаційною структурою.

Ключові слова: біржа; загальні збори; Біржовий комітет; Виконавча дирекція; біржові відділи.

Короткий опис теми:

Біржа – організація, яка створюється на добровільній основі зацікавленими юридичними і фізичними особами у порядку, встановленому законодавством.

Біржа є організацією, що об'єднує юридичних і фізичних осіб, які здійснюють виробничу і комерційну діяльність, і має за мету надання послуг в укладенні біржових угод, виявлення товарних цін, попиту і пропозицій на товари, вивчення, упорядкування і полегшення товарообігу і пов'язаних з ним торговельних операцій.

Заснування біржі здійснюється шляхом укладення засновниками угоди, яка визначає порядок та принципи її створення, склад засновників, їх обов'язки, розмір і строки сплати пайових, вступних та періодичних внесків.

Біржа організовується на основі добровільного рішення засновників про початок її діяльності, без обмеження строків функціонування. **Засновниками біржі** є учасники ініціативної групи, які укладають між собою угоду і є її організаторами. Склад засновників залежить від виду біржі. Чисельність членів бірж, як правило, обмежена і залежить від розмірів статутного фонду і номінальної вартості акції або паю.

Склад учасників, які укладають угоди на біржах, визначається **Правилами біржової торгівлі** і може відрізнятися залежно від того, якою є біржа – відкритою чи закритою.

Біржа створюється за рішенням зборів засновників. Вони вносять пай, розмір якого визначається зборами засновників. Після того, як визначено склад засновників, вони укладають між собою установчий договір, де чітко визначають свої права та обов'язки, сферу та напрямок діяльності, участь у фінансуванні витрат на створення біржі, способи форми внесення членських внесків і взаємну відповідальність.

Біржа набуває права юридичної особи з часу державної реєстрації, а право на проведення біржових торгів – після отримання ліцензії на право біржової торгівлі.

Членом біржі можуть бути юридичні та фізичні особи (резиденти та нерезиденти), які беруть участь у статутному капіталі або вносять членські або інші цільові внески в майно біржі, передбачені її статутом. Членство на біржі дає право брати участь у біржовій торгівлі, приймати рішення на загальних зборах біржі і в інших органах керівництва біржею, брати участь у розподілі прибутку або дивідендів та інші переваги.

Біржі є юридичними особами, вони беруть участь в торгах від свого імені, несуть самостійну майнову відповідальність, не відповідають за борги інших організацій і держави, які в свою чергу не відповідають за борги бірж. Вони діють на принципах самоврядування, самоокупності, мають самостійний баланс, розрахунковий, валютний та інші рахунки в банках, печатку зі своїм логотипом та назвою.

Органи управління біржою включають громадську і стаціонарну структури.

До громадської структури відносять такі органи управління біржою, як:

- загальні збори засновників і членів біржі,
- біржовий комітет (рада),
- правління (дирекція) біржі.

В свою чергу до стаціонарної структури належать:

- спеціалізовані органи,
- виконавчі органи.

Вищим органом управління біржі є загальні збори засновників і членів біржі. В роботі загальних зборів без права вирішального голосу можуть брати участь службовці біржі, запрошені та інші особи.

До стаціонарної структури належать спеціалізовані та виконавчі органи, які здійснюють господарську діяльність, поточну роботу біржі та виконують рішення, які приймають загальні збори членів біржі.

Спеціальні функції виконують спеціалізовані органи.

Котирування (біржове котирування) – сукупність методів та правил (методика), які дають змогу виявити середні об'єктивні ціни на певний товар (групу товарів) / біржовий товар (групу біржових товарів) на основі цін угод / біржових угод або на інших засадах.

Котирувальна ціна (котировка) – ціна товару/біржового товару, визначена на підставі критеріїв та методів обчислення, встановлених певною методикою розрахунку котирувальних цін; це ціна (курс, відсоткова ставка) товару, яку оголошує продавець чи покупець і за якою вони готові зробити купівлю чи продаж (пропонується оферта).

До комерційних організацій, які створюються біржою відноситься розрахункова палата, біржові складські приміщення.

1) **Розрахункова палата** веде розрахунки з членами біржі за біржовими операціями, регулює процедури здійснення платежів.

2) **Складські приміщення** використовуються біржою для організації постачання товарів. Склади можуть належати біржам, а можуть бути орендовані.

До виконавчих органів відносяться підрозділи, які здійснюють підготовку та проведення біржових торгів:

1) **відділ реєстрації,** який забезпечує реєстрацію біржових посередників, веде облік реквізитів і кадрового складу, здійснює видачу паролів, акредитацію брокерів, біржових перепусток;

2) *відділ економіки*, який здійснює взаєморозрахунки між біржовими посередниками та біржею;

3) *відділ зібрання інформаційного банку*, який отримує інформацію від посередників та клієнтів, цілодобово відповідає на питання і запити брокерів;

4) *інформаційно-розрахунковий центр*, який здійснює технічне обслуговування комп'ютерної техніки, акустику біржової зали і програмне забезпечення бази даних;

5) *відділ розповсюдження біржової інформації*, який займається розповсюдження біржової інформації серед брокерів і маклерів про результати торгів, які відбулися, про товарні ринки, проринкову кон'юнктуру;

6) *відділ маклерів (торговий відділ)*, який здійснює торги, реєструє операції, оформляє результати торгів, починає торги, повідомляє про закінчення торгів;

7) *ф'ючерсний відділ*, який реєструє біржових посередників для участі у ф'ючерсних торгах;

8) *аналітичний відділ*, який розробляє методи аналізу біржової діяльності, обробляє аналітичну біржову інформацію з метою подання результатів в ЗМІ;

9) *служба безпеки*, яка здійснює спостереження порядку перепусток, дотримання загальної дисципліни, забезпечує збереження майна.

Питання для самоконтролю знань:

1. Біржа як суб'єкт господарювання.
2. Засновники біржі: хто може бути засновником біржі, їх права та обов'язки.
3. Членство на біржі: хто може бути членом біржі, права членів біржі.
4. Органи управління біржею.
5. Громадська структура управління біржею.
6. Стаціонарна структура управління біржею.
7. Компетенції загальних зборів біржі.
8. Функції правління (дирекції) біржі.
9. Спеціалізовані органи (відділи) біржі.
10. Виконавчі органи біржі.

Рекомендована література:

Базова: [1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10]

Допоміжна: [3, 7, 8, 10, 11, 12, 13]

Інформаційні ресурси: [1, 2, 3, 4, 5, 8, 13]

ТЕМА 4. ОСНОВИ ВЗАЄМОВІДНОСИН БІРЖ З УЧАСНИКАМИ ТОРГІВ

Мета: вивчити особливості взаємовідносин бірж з учасниками біржових торгів та біржових посередників з клієнтами

Ключові слова: учасники біржових торгів, угода, брокери, брокерська фірма, брокерська кантора, член біржі, брокерський звіт.

Короткий опис теми:

Учасниками біржових торгів є члени і особи біржі, що мають відповідно до Закону і Правил біржової торгівлі право брати участь у біржових торгах.

Склад учасників біржової торгівлі визначається залежно від виду біржі і прийнятими законодавством актами.

Присутніх у біржовому залі можна умовно поділити на наступні групи:

- 1) ті, що укладають угоду;
 - 2) ті, що організують результат операції;
 - 3) ті, що контролюють хід ведення біржових торгів;
- ті, що спостерігають за веденням торгу.

Укладати угоди мають право такі учасники біржових торгів:

– **на закритій біржі:**

- ✓ члени біржі та їх представники;
- ✓ брокери, акредитовані на біржі.

– **на відкритій біржі:**

- ✓ члени біржі та їх представники;
- ✓ брокери, акредитовані на біржі;

✓ клієнти, що бажають взяти участь у процесі торгівлі. Ними можуть бути члени будь-якої біржі, постійні чи разові її відвідувачі, як фізичні, так і будь-які юридичні особи, включаючи брокерські фірми, брокерські контори, незалежних брокерів, інституціональних інвесторів, до яких відносяться інвестиційні інститути, банки, холдингові і фінансово-холдингові компанії, фонди майна, страхові компанії, а також трейдери.

Групу, що організує результат біржових операцій, представляють співробітники біржі, що знаходиться (працюють) у біржовому залі. До них належать:

- ✓ маклери, які проводять біржовий торг;
- ✓ оператори – помічники маклера, що фіксують укладення угод у своєму колі («біржовій ямі» (див. Тема 8));
- ✓ співробітники розрахункової (клірингової) палати, що допомагають брокерам оформити укладену операцію;
- ✓ працівники відділу експертизи біржі, які організують проведення експертизи товарів, що виставлені на торг, і надають необхідну консультацію учасникам торгів;
- ✓ працівники юридичного відділу біржі, які консультують при

оформленні укладення операцій і складанні біржових контрактів;

- ✓ клерки, помічники брокерів;
- ✓ співробітники інших підрозділів біржі.

Групу, що контролюють хід ведення біржових торгів представляють уповноважені державні представники, члени біржового комітету (ради), члени ревізійної комісії, старший маклер і начальник відділу організації торгів на біржі.

Групу, що спостерігає за веденням біржового торгу, складають так звані гості. До їхнього складу включаються представники преси (постійно акредитовані на біржі або разові), а також разові відвідувачі, що не отримали права на укладення операції, але мають право дати необхідну вказівку брокеру, що виконує їх доручення.

На біржовому ринку необхідно, як правило, наявність двох брокерів, один з яких представляє інтереси продавця, а другий – інтереси покупця.

Брокер-покупець (брокер, що представляє інтереси покупця) – біржовий брокер, який подав заявку на купівлю товару, або висловив бажання купити товар при обговоренні пропозиції на продаж.

Брокер-продавець (брокер, що представляє інтереси продавця) – біржовий брокер, який подав заявку на продаж товару, або пропонує товар при обговоренні пропозиції на купівлю.

Брокерська фірма – це, як правило, приватне індивідуальне чи колективне (групове) підприємство, яке є юридичною особою і власником майна та прибутку (за вирахуванням податків та інших обов'язкових платежів у бюджет).

Брокерська контора – підприємство з правами юридичної особи, створене іншим підприємством, членом біржі або їх незалежними підрозділами. Майно і прибуток брокерської контори належать підприємству, що її створило (власнику).

*Після укладення договору на брокерське обслуговування або договору-доручення клієнт повинен надати брокерській фірмі (конторі) окреме доручення на право укласти угоди від його імені. Тільки за наявності такого доручення може бути дійсним **біржовий контракт**, яким оформляється укладена брокером за дорученням клієнта біржова угода.*

Біржовий контракт – договір про виконання угоди щодо поставки біржового товару натомість грошової оплати, укладення якого є можливим лише між членами біржі за формою, встановленою правилами біржі.

На біржовому ринку продавець і покупець також можуть бути пов'язані через дилера.

Дилер – це фізична особа, яка є уповноваженою особою брокерської контори або учасником торговельно-інформаційної системи, або фірма, що здійснює цивільно-правові угоди щодо біржових об'єктів, які передбачають оплату біржових об'єктів проти їх поставки новому власнику від свого імені та за свій рахунок з метою перепродажу третім особам.

Питання для самоконтролю знань:

1. Форми взаємовідносин бірж з учасниками торгів.
2. Сутність акціонерно-пайової форми взаємовідносин бірж з учасниками торгів.
3. Особливості та відмінності брокерської та комісійної форм взаємовідносин бірж з учасниками торгів.
4. Форми взаємовідносин окремих брокерів або брокерських фірм і контор з клієнтами.
5. Сутність та значення брокерської фірми (контори) у біржовій діяльності.
6. Сутність та особливості договору на брокерське обслуговування.
7. Сутність та особливості договору-доручення.
8. Брокер: економічна сутність н біржових торгах, повноваження, особливості діяльності.
9. Винагорода брокерських фірм (контор) та брокерів.
10. Інші посередники процесу біржових торгів.

Рекомендована література:

Базова: [1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10]

Допоміжна: [3, 7, 8, 10, 11, 12, 13]

Інформаційні ресурси: [1, 2, 3, 4, 5, 8, 13]

ТЕМА 5. БІРЖОВИЙ ТОВАР ТА БІРЖОВІ УГОДИ

Мета: ознайомитись із ознаками та видами біржового товару та особливостями укладання біржових угод

Ключові слова: біржовий товар, речовий товар, якість продукції, біржова одиниця, цінні папери, валюта, біржова угода..

Короткий опис теми:

Біржовий товар – це продукт, який є об'єктом біржової торгівлі. Не будь-який з числа існуючих в економіці товарів може продаватися і купуватися на біржі, а лише той, який відповідає певним вимогам. Яким саме? Для того щоб відповісти на це питання, згадаємо характерні риси біржової торгівлі.

По-перше, біржова торгівля ведеться за відсутності товару. Отже, товар який продається і купується на біржі повинен бути стандартним, тобто відповідати встановленим вимогам щодо якості та іншим параметрам, передбаченим чинним законодавством. Стандартизація біржових товарів робить їх взаємозамінними в межах певних групі видів товарів.

По-друге, на біржах торгують великими партіями товарів. Це означає, що біржовий товар характеризується масовістю: випускається у

великому обсязі великим числом виробників і призначається для широкого кола споживачів.

По-третє, біржова торгівля характеризується вільним ціноутворенням. Тому до біржових товарів можуть бути віднесені лише ті товари, ціни на які вільно встановлюються відповідно до попиту і пропозиції та конкуренції.

У світовій практиці виділяються наступні основні класи біржових товарів:

- речові товари (товарна біржа);
- цінні папери (фондова біржа);
- іноземна валюта (валютна біржа).

У кожному з названих класів також не вся маса вироблених товарів може стати об'єктом біржової торгівлі, а лише ті товари, які відповідають перерахованим вище вимогам:

- стандартні і взаємозамінні;
- є масовими;
- ціни на які формуються вільно.

З розвитком біржової торгівлі перелік біржових товарів ускладняється і множитья, в першу чергу це відноситься до класу цінних паперів.

Характерними рисами речового біржового товару є:

- масовий характер виробництва і споживання;
- стандартизованість;
- гарна збереженість;
- транспортабельність;
- незалежність якісних характеристик товару від конкретного споживача;
- коливання цін під впливом природних, сезонних, політичних та інших факторів.

У світовій практиці на товарних біржах обертаються приблизно 100 видів товарів. Це – товари, що пройшли лише первинну переробку, тобто сировина і напівфабрикати.

Біржовий товар, представляється на біржі у вигляді товарних зразків, каталогів, тому в зв'язку з цим весь товарний ряд повинен бути стандартизований. Стандартизація здійснюється за кількістю і якістю, умовами зберігання та транспортування. Як відомо, якість товару – це задоволення основних вимог споживача при використанні його за призначенням.

Біржовий стандарт – повсюдна практика, яка полегшує торгівлю будь-якими товарами. *Призначення стандартів* – законодавче встановлення переліку властивостей продукції та кількісного значення показників цих властивостей, а також наявність стандартних вимог до якості певної категорії.

Цінні папери – це особливий товар, який обертається на своєму

власному ринку – ринку цінних паперів. Вони не мають ні речовинної, ні грошової споживчої вартості, тобто не являються ні фізичним товаром, ні послугою.

Як будь-яка економічна категорія цінний папір має відповідні характеристики: тимчасові, просторові, ринкові.

Тимчасові характеристики:

- термін існування цінного паперу: коли випущена в обіг і на який період (або безстроково);
- походження: чи веде початок цінний папір від своєї первинної основи (товару, грошей) або від інших цінних паперів.

Просторові характеристики:

- форма існування: паперова (документарна) або безпаперова (бездокументарна);
- національна приналежність: цінний папір вітчизняний або іншої держави, тобто іноземний;
- територіальна приналежність: в якому регіоні країни випущений даний цінний папір.

Ринкові характеристики:

- тип активу, що лежить в основі цінного паперу, або її вихідна основа (товари, гроші, сукупні активи фірми та ін.);
- форма володіння: цінний папір на пред'явника або на конкретну особу (юридична, фізична);
- форма випуску: емісійна, тобто випускається окремими серіями, всередині яких всі цінні папери абсолютно однакові за своїми характеристиками, або неемісійна (індивідуальна);
- форма власності та вид емітента, тобто хто випускає на ринок цінний папір: держава, корпорації, приватні особи;
- характер оборотності: вільно обертається на ринку або є обмеження;
- економічна сутність з точки зору виду прав, які дає цінний папір її власнику;
- рівень ризику: високий, низький і т.п.;
- наявність доходу: виплачується за цінним папером якийсь дохід чи ні;
- форма вкладення коштів: при покупці цінних паперів позичаються гроші в борг або набувається право власності.

Сутність будь-якої біржової угоди – це укладення договору між двома сторонами в межах умов, які диктує біржа (валютна, товарна, фондова або інша). При цьому угода обов'язково підлягає реєстрації, а її зміст являє собою зазначення об'єкта угоди, обсягів зобов'язань, ціни, строку виконання та термінів розрахунків. Угоди укладаються на торгові активи, які були допущені до котирування.

Залежно від способу укладання угоди з біржовими товарами, їх поділяють на затверджені та незатверджені.

Затверджені угоди не вимагають додаткового узгодження умов або звірки параметрів угоди, тобто для таких угод життєвий цикл буде включати укладення, кліринг і розрахунки, виконання угоди.

До затверджених відносять угоди, укладені у письмовій формі, комп'ютерні (електронні) і угоди, які мають взаємне узгодження умов і розрахунків за ними.

Питання для самоконтролю знань:

1. Сутність біржового товару та класи біржових товарів.
2. Характерні риси речового біржового товару.
3. Стандартизація та сертифікація товару в біржовій практиці.
4. Властивості цінного паперу.
5. Класи цінних паперів.
6. Взаємозв'язок ризикованості цінних паперів та їх дохідності.
7. Валюта та валютний курс.
8. Валютне котирування.
9. Пряме і зворотне котирування.
10. Сутність і зміст біржової угоди.
11. Етапи біржової угоди.
12. Угода з реальним товаром.
13. Обов'язкові параметри при укладанні угод.
14. Сутність затверджених та незатверджених угод.
15. Угода без реального товару (угода з правами на товар).
16. Форвардні угоди.
17. Класифікація угод з реальним товаром залежно від термінів поставки.

Рекомендована література:

Базова: [1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10]

Допоміжна: [2, 3, 4, 7, 8, 9, 13, 20]

Інформаційні ресурси: [1, 2, 3, 6]

ТЕМА 6. БІРЖОВЕ КОТИРУВАННЯ ЦІН

Мета: з'ясувати відмінні риси, переваги та недоліки біржового котирування цін.

Ключові слова: ціна, ціна, ціна пропозиції, ціна попиту, контрактна ціна, ціна біржової угоди, біржове котирування цін, біржовий бюлетень, біржовий стакан.

Короткий опис теми:

Ціна пропозиції (ціна продавця) враховує витрати виробництва і очікуваний прибуток. Вона є найвищою ціною, за якою виробник згоден продати свій товар в обумовлений час.

Заявлена ціна пропозиції на біржі (представлена в заявці і виголошена на торгах) не може бути змінена до зняття позиції з торгів, за винятком випадків, коли продавець погоджується на подрібнення партії біржового товару, який продається.

Ціна попиту (ціна покупця) – це найвищий рівень ціни, яку покупець згоден заплатити за товар в обумовлений час.

Контрактні ціни відображають рівень цін на товар певної якості за відповідних умов поставки та оплати; це ціна, що узгоджена між продавцем і покупцем в процесі переговорів. Вона, як правило, нижче ціни пропозиції продавця, не змінюється протягом усього терміну дії контракту.

Контрактна ціна – це ціна фактичної угоди, що вказується в контракті (договорі) на поставку товару покупцеві.

Ціна біржової угоди врівноважує пропозицію і попит, тобто її рівень формується при повній їх відповідності і встановлюється наостанню з цін, названу під час біржових торгів і зафіксовану маклером.

Біржове котирування цін – це фіксація цін товарів, що реалізуються в порядку біржової торгівлі, і виведення типової або середньої ціни за біржовими угодами за певний період (день, місяць, ін.).

Біржове котирування цін – це фіксація фактичних контрактних цін та виведення типової або середньої ціни за біржовими угодами певного періоду (як правило, за біржовий день), яка відображає вартість одиниці товару (лота) при типових обсягах угод та умовах торгів.

Котирувальна ціна – це визначена Котирувальною комісією біржі ціна товару, яка визначається шляхом аналізу цін угод, цін продавців та покупців на основі єдиних критеріїв та методик (методів). Основна мета котирування біржових цін – це визначення для кожної групи товарів типової довідкової ціни, яка відображає вартість одиниці товару при типових (середніх) обсягах угод і умов поставок.

Біржовий бюлетень (Market report) – це термін, що позначає періодичне видання, яке випускається певною біржою. На кожній торговій площадці існує відділ, який відповідає за збір необхідної інформації та випуск бюлетеня.

Інформація, котра міститься в кожному біржовому бюлетені:

- списки активів, доступних для покупців, або інших об'єктів торгових відносин, за якими можна здійснити операцію;
- дані про кількість та обсяги здійснених на біржі покупок;
- дані про кон'юнктуру, коливання попиту і пропозиції;
- відомості про найбільшу і мінімальну вартості за період торгів, а також усереднений показник по біржі на всі категорії товарів, за якими укладалися угоди;

– статистика зміни цін за період торгів (нерідко в бюлетені коротко перераховуються фактори, що вплинули на вартість).

Біржовий стакан (англ. DOM, Depth of Market) – це перелік з цифровою індикацією актуальних заявок на покупку або продаж певного біржового активу за заданими учасниками цінами. Цей індикатор відображає настрої учасників торгів і є одним з найважливіших інструментів трейдера. Він має й інші назви – стакан заявок, книга наказів (Order Book), глибина ринку (Depth of Market), другий рівень (Level 2), стакан торгового терміналу (Open Book).

Біржовий стакан демонструє тільки лімітні заявки. Угоди за ринковими заявками невеликі, так як виконуються миттєво за найкращими цінами. Умовні заявки не відображаються з огляду на те, що очікують настання необхідних умов, при яких вони стануть лімітними або ринковими.

Головною відмінністю стакану від графіків цін є те, що вінне надає візуального відображення ринкових даних. Він тільки відображає заявки що надійшли, які знаходяться близько до ринку і виконання яких буде якимось чином впливати на подальше ціноутворення.

Питання для самоконтролю знань:

1. Сутність ціни попиту і ціни пропозиції на біржовому ринку.
2. Біржове котирування цін.
3. Офіційне і неофіційне (довідкове) котирування.
4. Біржовий стакан. Види біржового стакану.
5. Біржова заявка (ордер).
6. Класифікація біржових заявок (ордерів) за типом виконання.
7. Способи котирування цін.
8. Методики розрахунку довідкової ціни.
9. Сутність та особливості біржової кон'юнктури.
10. Біржовий бюлетень та інформація, яка в ньому міститься.

Рекомендована література:

Базова: [1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10]

Допоміжна: [1, 2, 3, 4, 8, 12, 16]

Інформаційні ресурси: [1, 6, 14]

ТЕМА 7. ПРАВИЛА БІРЖОВИХ ТОРГІВ ТА ТЕХНОЛОГІЯ ЇХ ПРОВЕДЕННЯ

Мета: ознайомитися з правилами біржових торгів та особливостями технології їх проведення.

Ключові слова: правила біржової торгівлі, біржові торги, арбітраж, біржова сесія, біржовий зал, трейдинг, лістинг, делістинг.

Короткий опис теми:

Правила біржової торгівлі розробляються відповідно до законодавства і є основним документом, який регламентує порядок здійснення біржових операцій, ведення біржової торгівлі та розв'язання спорів з цих питань.

Правила біржової торгівлі затверджуються загальними зборами членів біржі або уповноваженим ним органом.

В Україні Правила біржової торгівлі потребують реєстрації у деяких державних органів, наприклад, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку.

Правила здійснення біржових операцій називають Регламентом біржі, до складу якого входить захист комерційних інтересів всіх учасників біржових торгів, створення умов для ефективної та чесної роботи.

Біржовими торгами є торги, що публічно і гласно проводяться в торговельних залах біржі, у т.ч. через онлайн-платформи, за участю членів біржі за товарами, допущених до реалізації на біржі в порядку, встановленому Правилами біржової торгівлі.

Біржові торги на біржі відбуваються протягом так званих біржових сесій. **Біржовими сесіями** зазвичай називають торги в офіційно відведений адміністрацією біржі час, протягом якого учасники біржі мають право укласти угоди. Встановлення часу, протягом якого мають відбутися торги, грає важливу роль. Розклад торгів складається таким чином, щоб врахувати режим роботи інших бірж, на яких здійснюється торгівля тими ж товарами. Це дає можливість учасникам торгів, використовуючи інформацію про ціни на інших біржах, проводити арбітражні операції.

Процес біржової торгівлі зазвичай об'єднує п'ять основних операцій, що виконуються в такій послідовності:

- вивчення попиту та пропозиції товару за межами біржі і вихід брокера на біржу;
- узгодження умов угоди між брокером-продавцем і брокером-покупцем, укладання біржової угоди в процесі біржового торгу;
- оформлення та реєстрація біржової угоди, біржового контракту і розрахунок з біржою;
- розрахунок клієнта з брокером за здійснену біржову угоду;
- поставка та одержання товару, розрахунок за нього між клієнтами брокерів.

Біржові операції виконуються по-різному і в певній послідовності, деякі з них оформляються відповідними документами, що має важливе значення. Від ретельного оформлення документів брокерами та їх клієнтами залежить успіх всієї операції.

Для оформлення угод відводиться спеціальний зал, де і відбувається оформлення. Підлога даного приміщення знаходиться трохи нижче підлоги

операційного залу. Для більшої зручності в різних секціях учасники діляться на відповідні групи. Крім цього, місце для торгів конкретними товарами має вигляд ступінчастої ями, звідси і назва – «**біржова яма**». Дане місце часто називається *рингом, пітом або біржовим кільцем*.

Біржовий зал – це операційний зал біржі, поділений на сектори в залежності від кількості та типу угод (контрактів). Підписання угод дозволено лише в межах певної для них «ями» і протягом офіційно встановленого на біржі часу. Купівля-продаж конкретного активу здійснюється у «ямах», розділених на секції. Секції призначені для укладення угод на певні місяці.

Інтернет-трейдинг – спосіб доступу до торгів на валютній, фондовій або товарній біржах з використанням Інтернету як засобу зв'язку через онлайн-брокера.

У процесі формування правил ведення біржових торгів та правил поведінки на них сформувалася також особлива мова – біржова мова жестів.

Біржові жести – це система умовних знаків (сигналів), поширених у біржовій практиці. Суть їх полягає в зміні положень долонь і пальців брокера, торканні підборіддя і чола, щоб таким чином позначити вид, ціну та кількість товару, призначеного для купівлі-продажу, подати різні команд під час торгів, а також визначити зниження або підвищення ціни і т.д.

Питання для самоконтролю знань:

1. Сутність та значення правил біржової торгівлі.
2. Підстави порушень правил біржової торгівлі та застосовувані санкції у разі таких порушень.
3. Процес біржової торгівлі.
4. Організація біржового залу.
5. Особливості біржових жестів та біржового жаргону.
6. Поняття та сутність «біржової ями».
7. Інтернет-трейдинг та його особливості.
8. Порядок виставлення і зняття товарів з біржових торгів.
9. Процедура лістингу на біржі.
10. Особливості делістингу цінних паперів.

Рекомендована література:

Базова: [1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10]

Допоміжна: [5, 7, 8, 12]

Інформаційні ресурси: [1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14]

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2 ПРАКТИЧНІ ОСНОВИ БІРЖОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

ТЕМА 8. СПЕЦИФІКА РОБОТИ ТОВАРНОЇ БІРЖІ

Мета: з'ясувати характерні риси та особливості функціонування товарної біржі.

Ключові слова: товарна біржа, клірингова діяльність, позабіржові операції, універсальні біржі, спеціалізовані біржі, товар, трейдер, визначення ціни.

Короткий опис теми:

Товарна біржа – постійно діючий оптовий ринок чистої конкуренції, на якому за певними правилами відбуваються угоди купівлі-продажу на якісно однорідні і легко взаємозамінні товари.

Згідно Закону України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки», товарна біржа зараз є частиною так званого товарногоринку, а саме, – організованого товарного ринку.

Згідно Закону України «Про товарні біржі», **товарна біржа (оператор організованого товарного ринку)** є юридична особа, що функціонує у формі акціонерного товариства, товариства з обмеженою відповідальністю або товариства з додатковою відповідальністю та провадить діяльність з організації торгівлі продукцією на товарних біржах, а також інші види діяльності, передбачені цим Законом.

Товарна біржа здійснює підприємницьку діяльність, має на меті одержання прибутку та провадить свою діяльність відповідно до законодавства України з урахуванням особливостей, визначених Законом України «Про товарні біржі».

На товарній біржі можуть укладатися виключно біржові договори на умовах «спот» – договори, умови яких передбачають, що фактичне постачання біржового товару заплановано здійснюється в межах найбільшого з таких проміжків часу: 1) двох робочих днів; 2) проміжку часу, визначеного звичаєм ділового обороту, зафіксованим правилами товарної біржі.

Товарна біржа має право:

- 1) розробляти та затверджувати Правила товарної біржі відповідно до Закону України «Про товарні біржі»;
- 2) утворювати підрозділи (у тому числі відокремлені), комітети, комісії, біржові секції тощо та затверджувати положення про них;
- 3) розробляти стандартні (типові) умови біржових угод (біржових договорів) відповідно до вимог, встановлених Законом України «Про товарні біржі»;
- 4) зупиняти на деякий час або припиняти біржові торги певним

біржовим товаром, якщо ціни на такий біржовий товар протягом торгової сесії відхиляються більше, ніж на визначений Правилами товарної біржі рівень;

5) установлювати і стягувати внески та плату за отримання членами біржі права здійснювати торгівлю на товарній біржі як учасника біржових торгів, за укладання та/або реєстрацію біржових угод (біржових договорів) та за надання інших послуг згідно з Законом України «Про товарні біржі», Статутом та/або Правилами товарної біржі;

б) установлювати і стягувати штрафи та застосовувати інші санкції за порушення правил товарної біржі.

Відповідно до Закону України «Про товарні біржі», **біржова угода** – зафіксоване та зареєстроване товарною біржею в електронній торговій системі прийняття учасниками біржових торгів зобов'язання укласти біржовий договір щодо біржового товару згідно з Правилами товарної біржі; **біржовий договір** – договір, що передбачає оплатну передачу біржового товару після проведення розрахунків за таким договором у межах найбільшого з таких проміжків часу – двох робочих днів або проміжку часу, визначеного звичаєм ділового обороту, зафіксованим Правилами товарної біржі, та який укладається в ході або за результатами біржових торгів відповідно до правил товарної біржі.

На даний час на товарних біржах у світі продається близько 100 так званих біржових товарів (див. Тема б): енергетична сировина: нафта, дизельне паливо, бензин, мазут, пропан; кольорові і дорогоцінні метали: мідь, алюміній, свинець, цинк, олово, нікель, золото, срібло, платината ін.; зернові: пшениця, кукурудза, овес, жито, ячмінь, рис; маслонасіння і продукти їх переробки: лляне і бавовняне насіння, соя, боби, соєве масло, соєвий шрот; живі тварини і м'ясо: велика рогата худоба, живі свині, бекон; харчосмакові товари: цукор-сирець, цукор рафінований, кава, какао-боби, картопля, рослинні масла, прянощі, яйця, концентрат апельсинового соку, арахіс; текстильна сировина: бавовна, джут, натуральний і штучний шовк, митававна та ін.; промислова сировина: каучук, пиломатеріали, фанера.

На їх частку припадає близько 20% міжнародної торгівлі.

*Залежно від номенклатури товарів, що продаються і купуються на товарній біржі, їх можна розділити на такі категорії: **універсальні** (біржі, на яких продаються та купуються різноманітні товари) та **спеціалізовані** (біржі, де здійснюються угоди за групами товарів) (див. Тема 1).*

Універсальні біржі. Найбільші за обсягом здійснюваних операцій міжнародні товарні біржі (МТБ) є універсальними. Наприклад, в Чиказькій торговій палаті (Chicago Board of Trade) торгують пшеницею, кукурудзою, вівсом, соєвими бобами, соєвим шротом, соєвим маслом, золотом, сріблом, цінними паперами. На Чиказькій товарній біржі (СМЕ, англ. Chicago Mercantile Exchange) – великою рогатою худобою, живими свинями, беконом, золотом, пиломатеріалами, цінними паперами, іноземною валютою. На Токійській товарній біржі угоди відбуваються по золоту, сріблу, платині,

каучуку, бавовняній пряжі, вовняної пряжі. Крім того, універсальними біржами є Сіднейська і Сянганська (Гонконгська) біржі.

Спеціалізовані біржі. Для спеціалізованих бірж характерна більш вузька товарна спеціалізація, в основному за групами товарів. До таких бірж відносяться, наприклад, Лондонська біржа металів (LME, англ. The London Metal Exchange, група кольорових металів: мідь, алюміній, нікель, олово, свинець, цинк, срібло і з березня 2005 року пластиком), Нью-Йоркська біржа кави, цукру і какао (CSCE, англ. Coffee, Sugar and Cocoa Exchange), Нью-Йоркська біржа бавовни (NYCE, англ. New York Cotton Exchange) і т.п.

Товарна біржа є важливою складовою економіки країни, тому що вона дозволяє виявити реальну ціну на товари і сировину, і дозволяє постачальникам та покупцям страхуватися від ризику. Реального обміну товаром на товарній біржі не відбувається: біржа просто зараховує або стягує різницю між ринковою ціною і ціною, визначеною у ф'ючерсному контракті. Торгівля на товарній біржі вимагає спеціальних навичок, тому на ній краще торгувати досвідченим трейдерам. Ціни на товари і сировину на товарній біржі дуже мінливі через величезну кількість чинників, що на них впливають.

Питання для самоконтролю знань:

1. Товарна біржа та її особливості.
2. Універсальні товарні біржі.
3. Спеціалізовані товарні біржі.
4. Особливості роботи сучасної товарної біржі у світі.
5. Ф'ючерсна торгівля на товарній біржі.
6. Важливість товарної біржі для економіки. Переваги товарної біржі для її учасників.
7. Права та зобов'язання товарної біржі в Україні.
8. Особливості ліцензування товарної біржі в Україні.
9. Засновники та члени товарної біржі в Україні.
10. Особливості заснування товарних бірж в Україні.

Рекомендована література:

Базова: [1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10]

Допоміжна: [5, 7, 8, 11]

Інформаційні ресурси: [1, 2, 3, 5]

ТЕМА 9. ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ФОНДОВОЇ БІРЖІ

Мета: з'ясувати характерні риси та особливості функціонування фондової біржі.

Ключові слова: фондова біржа, фондовий ринок, емітент, інвестор, фондовий посередник, андеррайтинг, організований торговельний майданчик, фондові індекси.

Короткий опис теми:

Фондовий ринок (ринок цінних паперів) – це сукупність учасників фондового ринку та правовідносин між ними щодо емісії, обігу, виконання зобов'язань, викупу та обліку цінних паперів (у т. ч. деривативних).

Фондова біржа – це особливий, інституційно організований ринок, на якому обертаються цінні папери найбільш високої інвестиційної якості, і операції на якому здійснюють професійні учасники ринку цінних паперів. Фондова біржа – кращий ринок, створований для кращих цінних паперів, кращими, найбільшими, фінансово стійкими учасниками та посередниками, які працюють на фінансовому ринку.

Фондова біржа – це торгове, професійне і технологічне ядро ринку цінних паперів, фондова біржа є частиною фондового ринку.

Учасниками фондового ринку (ринку цінних паперів) можуть бути фізичні і юридичні особи, які вступають в економічні відносини з приводу переходу прав на цінні папери.

Основні учасники фондового ринку: емітенти; інвестори; фондові посередники; організації, що обслуговують ринок цінних паперів; державні органи регулювання і контролю.

Емітенти – це ті, хто випускають цінні папери в обіг. Емітентами зазвичай виступають держава, комерційні підприємства та організації.

Інвестори – це всі ті, хто купують цінні папери, випущені в обіг. Інвесторами, зазвичай, є населення, а також комерційні організації, зацікавлені в збільшенні (прирості) вільних грошових коштів.

Фондові посередники – це торговці (брокери, дилери, маклери і т.п.), що забезпечують зв'язок між емітентами та інвесторами на фондовому ринку.

Організації, що обслуговують ринок цінних паперів – це організації, які виконують всі інші функції на ринку цінних паперів, крім функції купівлі-продажу цих цінних паперів: фондові біржі, розрахункові центри, реєстратори, депозитарії та ін.

Державні органи регулювання і контролю – це нормотворчі, регулюючі, контролюючі органи і спеціальні органи контролю, які здійснюють державне регулювання фондового ринку України (Кабінет Міністрів України, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку, Фонд державного майна України, Міністерство внутрішніх справ України і т.п.).

Професійні учасники ринку цінних паперів – юридичні особи, у тому числі кредитні організації, які здійснюють такі види діяльності: брокерська та субброкерська діяльності; дилерська діяльність; андеррайтинг, діяльність з управління портфелем фінансових інструментів; діяльність з визначення взаємних зобов'язань (кліринг); депозитарна діяльність;

діяльність з ведення реєстру власників цінних паперів; діяльність з організації торгівлі на ринку цінних паперів; інвестиційне консультування; діяльність з розміщення з наданням гарантії; діяльність з розміщення без надання гарантії.

До організованих ринків капіталу закон відносить такі.

- **Регульований ринок** – це організований майданчик, де проводяться регулярні торги та укладаються контракти за ринковими цінами.

Отже, до регульованого ринку капіталу відносяться фондовий ринок, ринок деривативних контрактів, грошовий ринок (торгуються інструменти грошового ринку та валютні цінності).

- **Багатосторонній торговельний майданчик (БТМ)** – це простіша версія регульованого ринку (наприклад, на БТМ можуть не проводитися регулярні торги). Це новий для України вид ринку.

Отже, до БТМ відносяться фондовий ринок, ринок деривативних контрактів.

- **Організований торговельний майданчик (ОТМ)** – це майданчик, на якому діють дискреційні правила, тобто оператор ОТМ може на власний розсуд розміщувати (або ні) заявки учасників торгів, а також сам торгувати на майданчику. Це теж новий для України вид ринку.

Фондова біржа – це оператор регульованого ринку капіталу або БТМ, який зосереджує попит і пропозицію цінних паперів, сприяє формуванню їх біржового курсу.

Член фондової біржі – юридична особа, яка має ліцензію на здійснення професійної діяльності на фондовому ринку – діяльності з торгівлі цінними паперами, і який отримав цей статус в порядку, встановленому фондовою біржою.

Для класичної фондової біржі характерні централізований ринок з фіксованим місцем торгівлі (торговим майданчиком); наявність процедури відбору кращих товарів (цінних паперів), що відповідають певним вимогам (фінансова стабільність і великі розміри емітента, масовість цінного паперу як однорідного і стандартного товару, масовість попиту, чітко виражена мінливість цін і т. д.); існування процедури відбору кращих операторів ринку в якості членів біржі; наявність тимчасового регламенту торгівлі цінними паперами і стандартними торговельними процедурами; централізація реєстрації угод і розрахунків за ними; встановлення офіційних котирувань; нагляд за членами біржі з позицій їх фінансової стабільності, безпечного володіння бізнесу і дотримання етики фондового ринку.

До основних функцій фондової біржі належать: мобілізація і концентрація вільних грошових капіталів і накопичень за допомогою продажу цінних паперів; кредитування і фінансування держави та інших державних організацій шляхом покупки їхніх цінних паперів; забезпечення високого рівня ліквідності вкладень в цінні папери; поширення інформації про товари і фінансові інструменти, їх ціну та умови обігу; індикація стану економіки, її товарних сегментів і фондового ринку.

Для якісної оцінки стану ринку цінних паперів та кількісної оцінки його динаміки в світовій практиці використовують індекси. **Індексом фондового ринку** є деяке число, що характеризує його якісний стан. **Фондовий індекс** – це статистична середня величина, розрахована на основі курсової вартості паперів, що входять до нього; це показник біржової активності, що узагальнює динаміку цін на цінніпапери і свідчить про зміни в рівні цін за певний час.

Індекси – це інструменти оцінки поведінки ринку цінних паперів, що відображають макроекономічні процеси.

Питання для самоконтролю знань:

1. Фондовий ринок (ринок цінних паперів) та фондова біржа.
2. Тенденції розвитку сучасного фондового ринку.
3. Класифікація цінних паперів.
4. Учасники фондового ринку.
5. Основні функції фондової біржі.
6. Правові аспекти функціонування фондової біржі в Україні.
7. Сутність фондових індексів та методики їх обчислення.
8. Відмінності фондових індексів від середніх величин.
9. Найбільш відомі світові фондові індекси.
10. Українські фондові індекси.

Рекомендована література:

Базова: [1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10]

Допоміжна: [1, 2, 3, 4, 6, 10, 14, 15, 17, 18, 19, 20]

Інформаційні ресурси: [10, 11, 12, 13, 14]

ТЕМА 10. ДІЯЛЬНІСТЬ ВАЛЮТНОЇ БІРЖІ

Мета: з'ясувати характерні риси та особливості функціонування валютної біржі.

Ключові слова: валюта, валютний ринок, валютний арбітраж, валютний курс, котирування, криптовалюта, цифрова валюта, валюта «фіат», блокчейн, біткойн, тренд.

Короткий опис теми:

Валюта – це грошова одиниця, що використовується для вимірювання величини вартості товару.

Валютний ринок у широкому розумінні – це сфера економічних відносин, які проявляються в здійсненні операцій з купівлі-продажу іноземної валюти та розміщення тимчасово вільних валютних коштів, а також операцій з інвестування валютного капіталу. На валютному ринку

відбувається узгодження інтересів продавців та покупців валютних коштів. Валютний ринок найбільший у світі, який діє на міжнародній основі.

Міжнародний валютний ринок – це сукупність відносин у сфері торгівлі іноземною валютою та банківськими металами за межами України між банками та іноземними контрагентами, між іноземними контрагентами.

Світові валютні ринки зосереджені у світових фінансових центрах. Серед них виділяються валютні ринки в Лондоні, Нью-Йорку, Франкфурті-на-Майні, Парижі, Цюриху, Токію, Гонконзі, Сінгапурі, Бахрейні. На світових валютних ринках банки проводять операції з валютами, які широко використовуються в світовому платіжному обороті, і майже не здійснюють операції з валютами регіонального і місцевого значення незалежно від їх статусу і надійності.

Валютна біржа, як один з основних учасників валютного ринку, є організацією, що надає послуги з проведення торгів, під час яких здійснюються операції з іноземною валютою. На валютній біржі здійснюється купівля-продаж національної та іноземної валюти за сформованим на основі попиту і пропозиції курсовим співвідношенням.

Валютний курс – ціна (котировка) грошової одиниці однієї країни, виражена в грошовій одиниці іншої країни, дорогоцінних металах, цінних паперах.

Курсове співвідношення валют являє собою вартість однієї валюти, виражену через вартість іншої валюти, і називається **котируванням** за аналогією до котирування цінних паперів на фондовій біржі. *Котирування валюти відображує реальну ринкову вартість об'єкта біржової торгівлі.* Котирування валюти на валютній біржі сильно залежить від економічної ситуації в країні, що емітує цю валюту. Валютна біржа в процесі своєї діяльності визначає ринковий курс валюти і перерозподіляє вільні ресурси між різними галузями економіки, домагаючись, як і будь-яка інша біржа, збалансованого економічного співвідношення між ними. Внаслідок цього котирування валют на валютній біржі відображують реальне економічне становище країн-емітентів.

Валютна біржа в процесі роботи організує торгову систему, що дозволяє здійснювати пошук контрагента, а також забезпечує виконання угод купівлі-продажу.

Криптовалютна біржа являє собою майданчик (сервіс), на якому здійснюється торгівля та обмін однієї цифрової валюти на іншу або на різні світові валюти (долари, євро, юані та ін.).

Криптовалюта – це цифрова валюта, що функціонує завдяки механізму асиметричного шифрування. Це такий новий вид активів, який відрізняється від звичайних грошей або інших фінансових активів. Від звичайних грошей криптовалюта відрізняється тим, що особа володіє валютою безпосередньо і для цього непотрібний банк чи якийсь дозвільний орган. Зберігається в особистому електронному гаманці.

Одиниця криптовалюти – це код, який народжується в результаті складних комп'ютерних математичних обчислень.

Крипторейдинг – це основний спосіб заробітку за допомогою операцій з криптовалютами. Заробіток крипторейдингом передбачає отримання прибутку виграючи з різниці у цінах: купити дешевше, продати дорожче. Тобто, зберігається принцип звичайної спекуляції цінами металів, валютами, акціями. Щоб заробити, крипторейдери можуть укласти коротко-, середньо-, і довгострокові угоди. Мета кожної з них – заробити якомога більше. Здійснюються операції з купівлі-продажу за допомогою спеціальних інструментів та платформ, у тому числі на базі *криптовалютних бірж*.

У багатьох країнах біржі криптовалют не мають офіційного визнання як повноцінні біржі, і не отримували ліцензій. Фактично вони функціонують як великі (або не дуже великі) онлайн-сервіси, в яких можна купити або продати криптовалюту, заробивши на курсовій різниці між парами. При цьому найвідоміші сервіси вже набувають рис, властиві біржам – наприклад, дозволяють проводити маржинальні операції (в кредит, з певним маржинальним «плечем»).

Питання для самоконтролю знань:

1. Валютний ринок та основні учасники валютного ринку.
2. Валютний ринок України та його склад.
3. Сутність валютної біржі.
4. Основні види валютних операцій за умовами проведення відповідно до українського законодавства.
5. Форекс та валютна біржа: відмінні риси.
6. Типи трейдерських стратегій на криптовалютній біржі.
7. Особливості криптовалюти.
8. Криптовалютна біржа та особливості її роботи.
9. Аналіз та оцінка криптовалютних трендів.
10. Законодавчо-правові особливості крипторейдингу в Україні.

Рекомендована література:

Базова: [2, 3, 4, 6, 7, 8, 9, 10]

Допоміжна: [7, 8]

Інформаційні ресурси: [5, 8, 9]

ТЕМИ СЕМІНАРСЬКИХ І ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

ТЕМА 1. ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ БІРЖІ ТА ЇЇ ВИДИ

1. Еволюція оптової торгівлі. Особливості біржової торгівлі.
2. Функції бірж у ринковій економіці.
3. Види бірж.

ТЕМА 2. ВИНИКНЕННЯ БІРЖОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ ТА ЙОГО РЕГУЛЮВАННЯ

1. Зародження і розвиток біржової діяльності в Україні.
2. Розвиток біржового ринку за часів незалежності України.
3. Вектори подальшого розвитку вітчизняного біржового ринку.
4. Сутність державного регулювання біржової діяльності.
5. Державні та недержавні методи регулювання, принципи та основні ознаки саморегулювання.
6. Нормативно – правове поле функціонування вітчизняного біржового ринку.

ТЕМА 3. СТВОРЕННЯ БІРЖІ ТА ЇЇ СТРУКТУРА

1. Поняття «товарна біржа».
2. Основні та допоміжні функції біржі.
3. Основна мета біржі.
4. Вартість «біржового місця».
5. Права та обов'язки членів товарної біржі.

ТЕМА 4. ОСНОВИ ВЗАЄМОВІДНОСИН БІРЖ З УЧАСНИКАМИ ТОРГІВ

1. Права учасників біржових торгів.
2. Учасники, що укладають угоду.
3. Учасники, що організують результат операції.
4. Учасники, що контролюють хід ведення біржових торгів.
5. Учасники, що спостерігають за веденням торгу.
6. Біржові посередники, їх сутність та значення у взаємовідносинах з клієнтами.

ТЕМА 5. БІРЖОВИЙ ТОВАР ТА БІРЖОВІ УГОДИ

1. Поняття та склад біржового товару.
2. Характерні риси біржового товару.
3. Особливості речового біржового товару.
4. Визначення й ознаки біржової угоди.
5. Юридичний, організаційний, економічний і етичний аспекти біржових угод.
6. Сутність, мета і зміст угоди з реальним товаром.
7. Особливості форвардної угоди.
8. Головні відмінності ф'ючерсних та форвардних контрактів.

9. Сутність опціонних угод.

ТЕМА 6. БІРЖОВЕ КОТИРУВАННЯ ЦІН

1. Сутність котирування.
2. Котирувальна ціна.
3. Ціна товару.
4. Ціна пропозиції.
5. Ціна біржової угоди.
6. Цінова стратегія.

ТЕМА 7. ПРАВИЛА БІРЖОВИХ ТОРГІВ ТА ТЕХНОЛОГІЯ ЇХ ПРОВЕДЕННЯ

1. Порядок та правила ведення біржових торгів.
2. Види доручень клієнта брокеру.
3. Види та характеристика біржових аукціонів.
4. Регулювання брокерської діяльності.
5. Форми організації біржових торгів.
6. Організація біржової сесії.

ТЕМА 8. СПЕЦИФІКА РОБОТИ ТОВАРНОЇ БІРЖИ

1. Особливості біржової торгівлі на вітчизняних товарних біржах.
2. Правила товарної біржі.
3. Класифікація товарних бірж.
4. Учасники біржових торгів.
5. особливості здійснення операцій на товарних біржах

ТЕМА 9. ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ФОНДОВОЇ БІРЖИ

1. Роль фондової біржі в економіці країни.
2. Порядок проведення біржових операцій на фондовій біржі.
3. Основні функції фондової бірж.
4. Основні параметри угоди з продажу цінних паперів

ТЕМА 10. ДІЯЛЬНІСТЬ ВАЛЮТНОЇ БІРЖИ

1. Валютний ринок у широкому розумінні.
2. Суб'єкти валютного ринку України.
3. Українська міжбанківська валютна біржа
4. Угоди, які укладають на валютних біржах.

СИТУАЦІЙНІ ЗАВДАННЯ, ЗАДАЧІ, ВПРАВИ ТА ТЕСТИ ЗА КОЖНОЮ ТЕМОЮ, ЯКІ РОЗГЛЯДАЮТЬСЯ НА СЕМІНАРСЬКИХ (ПРАКТИЧНИХ) ЗАНЯТТЯХ

Загальні рекомендації

Вирішення ситуаційних завдань є сполучною ланкою між лекційними заняттями та самостійною роботою і мають на меті поглиблене засвоєння теоретичних понять і термінів з дисципліни та набуття практичних навиків з виконання розрахунків.

В процесі вирішення ситуаційних завдань з'ясовується ступінь засвоєння понятійно-термінологічного апарату та основних положень предмету, вміння розкривати конкретну тему, аналізувати і узагальнювати ключові питання курсу, розв'язувати конкретні ситуаційні завдання.

Одним з важливих завдань проведення практичних занять є отримання здобувачами навиків публічних виступів і дискусій, а також аналітичного та обґрунтованого підходу до розв'язання складних питань та відпрацювання можливих рішень у майбутній професійній діяльності.

Вирішення ситуаційних завдань - це форма аудиторної роботи, яка передбачає:

- розгляд і обговорення теоретичного матеріалу за переліком контрольних питань за відповідними темами лекційних занять;
- розгляд і обговорення теоретичного матеріалу за переліком питань для самостійного опрацювання за відповідними темами занять;
- проведення семінарів з публічними виступами та доповідями по рефератах, підготовлених здобувачами самостійно за рекомендованою тематикою;
- розв'язання тестів відповідно до тематики практичного завдання;
- розв'язання задач обчислювального характеру;
- обговорення виробничих ситуацій у сфері оподаткування.

Цей вид роботи присвячується розкриттю сутності об'єкта дослідження, характеристикі основ організації управління ним. Він виконується переважно на основі критичної оцінки й аналізу досліджуваної проблеми, а також з урахуванням положень законодавства.

Викладаючи текст, здобувач має проявити вміння систематизувати першоджерела, проводити порівняння, узагальнення, логічно викладати результати своїх досліджень.

Аналіз якісних, кількісних та відносних показників діяльності товарної, фондової та валютної бірж передбачає виконання таких завдань: провести аналіз показників складу і структури, виявити тенденції розвитку, встановити причини виявлених тенденцій, дати якісну оцінку виявлених тенденцій. Тенденції розвитку мають бути проаналізовані за допомогою розрахованих здобувачами показників динаміки. Якісна оцінка тенденцій, явищ, процесів передбачає обґрунтування того, чи є вони позитивними або негативними, як вони можуть позначатися на біржовій системі. Проведений аналіз має

охоплювати не менше 5 останніх років і проводитися у розрізі усього досліджуваного періоду.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1 ОРГАНІЗАЦІЙНО – ЕКОНОМІЧНІ ОСНОВИ БІРЖОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

ТЕМА 1. ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ БІРЖІ ТА ЇЇ ВИДИ

Завдання 1. Розгляд і обговорення теоретичного матеріалу за переліком питань для самостійного опрацювання за відповідними темами. Обговорення має дослідницький характер та будується на базі теоретичних знань з теми та опрацюванні актуальних нормативних, статистичних та аналітичних документів, матеріалах спеціалізованих періодичних видань.

1. Роль і функції біржі в ринковій економіці.
2. Поняття організованого ринку, його класифікація
3. Ринкові характеристики та відмінні особливості біржової торгівлі.

Завдання 2. Публічні виступи та доповіді, підготовлені здобувачами за запропонованими темами:

1. Виникнення та етапи еволюції світової біржової торгівлі.
2. Історія формування бірж у Європі, Великобританії та США.

Здобувачі обирають тему за бажанням із запропонованих, висвітлюють власне бачення за обраною темою, готують доповідь (5-7хв.) та презентацію (10-15 слайдів).

Вимоги до доповіді: редактор MS Word; аркуш формату – А4, поля – 2 см з усіх боків, шрифт – Times New Roman, кегль – 14, міжрядковий інтервал – 1,0, абзацний відступ – 1,25 см. Обов'язковим є наявність посилань на використані літературні джерела. Оформлення використаних літературних джерел за ДСТУ 8302:2015.

ТЕМА 2. ВИНИКНЕННЯ БІРЖОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ ТА ЙОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Завдання 1. Розгляд і обговорення теоретичного матеріалу за переліком питань для самостійного опрацювання за відповідними темами. Обговорення має дослідницький характер та будується на базі теоретичних знань з теми та опрацюванні актуальних нормативних, статистичних та аналітичних документів, матеріалах спеціалізованих періодичних видань.

1. Передумови виникнення біржової діяльності в Україні.
2. Історія розвитку вітчизняних бірж.
3. Перспективи розвитку біржової діяльності в Україні.

4. Зміст правового та інформаційного забезпечення біржової діяльності

5. Основні риси державного, змішаного регулювання та саморегулювання біржової діяльності

6. НКЦПФР та її роль у регулювання біржової діяльності в Україні.

Завдання 2. Публічні виступи та доповіді, підготовлені здобувачами самостійно за темою: «Особливості біржового регулювання в зарубіжних країнах».

Здобувачі обирають країну для дослідження самостійно, висвітлюють власне бачення за запропонованою темою доповіді, обґрунтовують свою доповідь статистичними показниками останніх 5-10 років та готують презентацію на 20-25 слайдів.

ТЕМА 3. СТВОРЕННЯ БІРЖІ ТА ЇЇ СТРУКТУРА

Завдання 1. Розгляд і обговорення теоретичного матеріалу за переліком питань для самостійного опрацювання за відповідними темами. Обговорення має дослідницький характер та будується на базі теоретичних знань з теми та опрацюванні актуальних нормативних, статистичних та аналітичних документів, матеріалах спеціалізованих періодичних видань.

1. Організація біржової інфраструктури.
2. Органи управління й організаційна структура біржі.
3. Майно біржі та гарантії майнових прав.
4. Біржова рада (Рада директорів).
5. Правління біржі.
6. Загальні збори членів біржі.
7. Регламент біржі.

Завдання 2. Вирішення тестових завдань:

1. «Проста акція» – це...?

А) різновид акцій, яка надає додаткові, у порівнянні з іншими акціями, права її власнику – першочергове отримання дивідендів із чистого прибутку акціонерного товариства у вигляді фіксованого відсотка від вартості акції, право на компенсацію доходу; однак, така акція не надає права голосу на загальних зборах акціонерів і на участь у керівництві спілкою;

Б) надає можливість своєму власнику отримувати нефіксований дивіденд незалежно від результатів діяльності акціонерного товариства і голосувати на загальних зборах акціонерів;

В) вартість, вказана на грошових знаках, цінних паперах;

Г) немає вірної відповіді.

2. «Привілейована акція» – це...?

А) різновид акцій, яка надає додаткові, у порівнянні з іншими акціями, права її власнику – першочергове отримання дивідендів із чистого прибутку акціонерного товариства у вигляді фіксованого відсотка від вартості акції, право на компенсацію доходу; однак, така акція не надає права голосу на загальних зборах акціонерів і на участю керівництві спілкою;

Б) надає можливість своєму власнику отримувати нефіксований дивіденд незалежно від результатів діяльності акціонерного товариства і голосувати на загальних зборах акціонерів;

В) вартість, вказана на грошових знаках, цінних паперах;

Г) немає вірної відповіді.

3. Вартість, що вказана на грошових знаках та цінних паперах – це?

А) майнер;

Б) ціна;

В) номінал;

Г) комісія.

4. Хто може бути членом біржі ?

А) юридичні та фізичні особи, які беруть участь у статутному капіталі або вносять членські або інші цільові внески в майно біржі, передбачені її статутом;

Б) фізичні особи, які беруть участь у статутному капіталі або вносять членські або інші цільові внески в майно біржі, передбачені її статутом;

В) юридичні особи, які беруть участь у статутному капіталі або вносять членські або інші цільові внески в майно біржі, передбачені її статутом;

Г) усі відповіді вірні.

5. Значну роль в організації (створення) біржі відіграє...?

А) визначення номінальної вартості акції та проведення підписки на них;

Б) невелика кількість акцій необхідне лише для фермерів;

В) підготовка установчих документів та визначення статутного фонду біржі;

Г) участь у торгах від свого імені.

6. Вищим органом управління біржі є ?

А) Національна асоціація бірж України (НАБУ);

Б) загальні збори засновників і членів біржі;

В) біржовий комітет (рада біржі);

Г) правління (дирекція) біржі на чолі з виконавчим чи генеральним директором біржі.

7. До стаціонарної структури біржі належать?

- А) спеціалізовані та виконавчі органи;
- Б) спеціалізовані та спеціальні органи;
- В) загальні збори засновників і членів біржі;
- Г) виконавчі та державні органи.

8. Чи має право біржа випускати акції різних видів (категорій) і номінальної вартості?

- А) Так;
- Б) Ні;
- В) Іноді;
- Г) Тільки деякі.

9. Чим займається відділ маклерів на біржі?

- А) отримує інформацію від посередників та клієнтів, цілодобово відповідає на питання і запити брокерів;
- Б) здійснює технічне обслуговування комп'ютерної техніки, акустику біржової зали і програмне забезпечення бази даних;
- В) розповсюджує біржову інформацію серед брокерів і маклерів про результати торгів, які відбулися, про товарні ринки, про ринкову кон'юнктуру;
- Г) здійснює торги, реєструє операції, оформляє результати торгів, починає торги, повідомляє про закінчення торгів.

10. До компетенції біржового комітету відноситься?

- А) розглядання та затвердження правил роботи біржі;
- Б) керівництво діяльністю біржі в період між загальними зборами її членів;
- В) статистична звітність, господарсько-фінансове забезпечення діяльності біржі;
- Г) розгляд заяв про прийом членів біржі, аналіз господарчої і фінансової діяльності підприємств, які бажають вступити в члени біржі.

ТЕМА 4. ОСНОВИ ВЗАЄМВІДНОСИН БІРЖ З УЧАСНИКАМИ ТОРГІВ

Завдання 1. Розгляд і обговорення теоретичного матеріалу за переліком питань для самостійного опрацювання за відповідними темами. Обговорення має дослідницький характер та будується на базі теоретичних знань з теми та опрацюванні актуальних нормативних, статистичних та аналітичних документів, матеріалах спеціалізованих періодичних видань.

1. Організаційні форми біржового посередництва.
2. Договір на брокерське обслуговування.
3. Угода доручення та договір на брокерське обслуговування.

4. Брокерська винагорода.
5. Роль і функції спекулянтів на біржовому ринку.
6. Роль і функції хеджерів на біржовому ринку.

Завдання 2. Вирішення тестових завдань:

1. *Про яку з форму взаємовідносин бірж з учасниками торгів йде мова: «передбачає обслуговування біржовими брокерами на комісійних умовах; брокерська контора надає платні послуги клієнтам; плата становить визначений відсоток суми угоди»?*

- А) комісійна форма взаємовідносин;
- Б) абонементна форма взаємовідносин;
- В) брокерська форма взаємовідносин;
- Г) акціонерно-пайова форми взаємовідносин.

2. *Сутність акціонерно-пайової форми взаємовідносин бірж з учасниками торгів полягає у тому, що...?*

А) здійснюється обслуговування біржовими брокерами на комісійних умовах; брокерська контора надає платні послуги клієнтам; плата становить визначений відсоток суми угоди;

Б) надається право участі у біржовій торгівлі брокеру (підприємству), що купує брокерське місце або акредитацію на біржі (реєстрація за плату) брокерської контори;

В) підприємства можуть брати участь у створенні біржі, купувати акції або паї біржі, таким чином стаючи акціонерами або пайщиками, тобто засновниками біржі;

Г) здійснюється разове брокерське обслуговування за принципом вхідних квитків.

3. *Договір-доручення – це ...?*

А) офіційний некомерційний діловий лист, який вміщує в собі підтвердження (гарантію) виконання будь-яких дій або дотримання певних умов: термінів і факту оплати за отриману продукцію, виконану роботу чи надані послуги, гарантії якості тощо. Тобто, гарантійний лист є засобом забезпечення виконання зобов'язань стороною угоди;

Б) договір, згідно якому одна його сторона – повірений – бере на себе зобов'язання перед іншою стороною – довіритель – здійснить від імені і за рахунок останнього певні юридичні дії;

В) це співвідношення особистих грошей інвестора / трейдера, тобто депозиту на відповідному рахунку до загальної суми, яку він позичив у брокера для операцій на біржі;

Г) немає вірної відповіді.

4. *Договір про виконання угоди щодо поставки біржового товару проти оплати коштів, укладення якого є можливим лише між членами біржі*

за формою, встановленою правилами біржі – це?

- А) біржовий контракт;
- Б) договір на брокерське обслуговування;
- В) звіт брокера;
- Г) договір-доручення.

5. Які існують форми взаємовідносин бірж з учасникамиторгів?

- А) акціонерно-ділова, брокерська, абонементна, разова, змішана;
- Б) акціонерно-пайова, брокерська, абонементна, комісійна, разова, змішана;
- В) акціонерно-пайова, брокерська, абонентна, комісійна, пільгова, фінансова;
- Г) немає правильної відповіді.

6. Для того щоб реалізувалася біржова угода, необхідна наявність та взаємодія таких суб'єктів біржових торгів, як?

- А) клієнт-продавець біржового активу і клієнт-покупець біржового активу;
- Б) клієнт-продавець біржового активу і брокер-продавця та клієнт-покупець біржового активу і брокер-покупця;
- В) клієнт-продавець біржового активу і брокер-покупець;
- Г) клієнт-покупець біржового активу і брокер-продавця.

7. Договір на брокерське обслуговування укладається між...?

- А) брокерською конторою і клієнтом, (юридичною або фізичною особою), які бажають продавати або купувати товари через біржу чи конкретну брокерську фірму (контору);
- Б) між біржою та брокером;
- В) між членами біржі та брокерською конторою, яка здійснює посередницькі функції на біржі;
- Г) немає вірної відповіді.

8. Особливий діловий некомерційний лист, який містить в собі гарантію, іншими словами підтвердження виконання яких-небудь дій, оплати або дотримання певних умов: термінів і факту оплати за виконані роботи, поставлену продукцію, надані послуги, гарантію якості та інше – це ...?

- А) договір-доручення;
- Б) біржовий контракт;
- В) гарантійний лист;
- Г) договірний лист.

9. Фізична особа, яка є уповноваженою особою брокерської контори або учасником торговельно-інформаційної системи, або фірма, що здійснює цивільно-правові угоди щодо біржових об'єктів, які

передбачають оплату біржових об'єктів проти їх поставки новому власнику від свого імені та за свій рахунок з метою перепродажу третім особам – це?

- А) брокер;
- Б) дилер;
- В) маклер;
- Г) клерк.

10. Офіційний документ, в якому міститься інформація про скоєні угоди і стан активів клієнта на брокерському рахунку за певний період – це?

- А) договір-доручення;
- Б) договір на брокерське обслуговування;
- В) звіт брокера;
- Г) Біржовий контракт.

ТЕМА 5. БІРЖОВИЙ ТОВАР ТА БІРЖОВІ УГОДИ

Завдання 1. Розгляд і обговорення теоретичного матеріалу за переліком питань для самостійного опрацювання за відповідними темами. Обговорення має дослідницький характер та будується на базі теоретичних знань з теми та опрацюванні актуальних нормативних, статистичних та аналітичних документів, матеріалах спеціалізованих періодичних видань.

1. Риси речовинних біржових товарів.
2. Характеристика біржової угоди з організаційної сторони.
3. Зміст біржової угоди.
4. Ознаки, за якими класифікуються біржові угоди.
5. Переваги ф'ючерсних контрактів.

Завдання 2. Вирішення тестових завдань:

1. Товар, що є об'єктом біржової торгівлі – це?

- А) Основний товар;
- Б) Біржовий товар;
- В) Котирувальний товар;
- Г) Споживчий товар.

2. Основні класи біржових товарів?

- А) речові папери, цінні папери, іноземна валюта;
- Б) речові товари, цінні папери, іноземна валюта;
- В) речові товари, іноземна валюта, дорогоцінні метали; Г) цінні папери, іноземна валюта, дорогоцінні метали.

3. *Мінімальний стандартизований обсяг продажу певного товару, зафіксований в типовому біржовому контракті – це?*

- А) біржовий бюлетень;
- Б) біржова ціна;
- В) біржова одиниця;
- Г) немає вірної відповіді.

4. *Сукупність характеристик об'єкта, що відносяться до його здатності задовольняти встановлені і передбачувані потреби – це?*

- А) ціна продукції;
- Б) зворотне котирування;
- В) характеристика продукції;
- Г) якість продукції.

5. *Як називається цінний папір, ім'я власника якого зафіксовано на його бланку і (або) в його реєстрі власників?*

- А) пред'явничий цінний папір;
- Б) похідний цінний папір;
- В) безпаперовий цінний папір;
- Г) іменний цінний папір.

6. *Яким вимогам мають відповідати товари, щоб стати об'єктом біржової торгівлі?*

- А) спеціальність і взаємодоповнюваність, масовість, вільне формування ціни;
- Б) стандартність і взаємозамінність, масовість, вільне формування ціни;
- В) стандартність і взаємозамінність, масовість, трансфертне ціноутворення;
- Г) немає вірної відповіді.

7. *Цінний папір, ім'я власника якого не фіксується безпосередньо на ньому, а його обертання не потребує ніякої реєстрації – це?*

- А) пред'явничий цінний папір;
- Б) похідний цінний папір;
- В) безпаперовий цінний папір;
- Г) іменний цінний папір.

8. *Цінні папери, в основі яких лежать майнові права на який-небудь актив називаються...?*

- А) основні цінні папери;
- Б) похідні цінні папери;
- В) товарні цінні папери;
- Г) іменні цінні папери.

9. *Визначення валютних курсів називається...?*

- А) валюта;
- Б) валютне котирування;
- В) валютний обмін;
- Г) валютне зіставлення.

10. Співвідношення між двома валютами, за допомогою якого відбувається обмін однієї валюти на іншу називається...?

- А) валютний курс;
- Б) валютне котирування;
- В) валютні операції;
- Г) валютне зіставлення.

11. Угоди, що не вимагають додаткового узгодження умов або звірки параметрів угоди, тобто для таких угод життєвий цикл буде включати укладення і розрахунки, виконання угоди, називаються ...?

- А) затверджені угоди;
- Б) незатверджені угоди;
- В) кеш-угоди;
- Г) пролонговані угоди.

12. Як називається вид угоди з негайним строком виконання договору?

- А) термінова біржова угоди;
- Б) касова біржова угоди;
- В) комбінована біржова угоди;
- Г) умовна біржова угода.

13. Спосіб здійснення безготівкових розрахунків за зустрічними зобов'язанням між країнами, компаніями, підприємствами за продані і поставлені один одному товари, цінні папери та надані послуги, в основі якого лежить залік взаємних вимог і зобов'язань, що виходять з умов балансу платежів – це ...?

- А) варрант;
- Б) кліринг;
- В) опціон;
- Г) форвард.

14. Що дозволяє реалізувати біржова угода?

- А) залучити інвестиції;
- Б) домовитися про постачання товарів;
- В) використовувати інструменти для зниження або розподілу ризиків;
- Г) всі варіанти вірні.

15. Закінчіть речення: «Під час укладання угоди з реальним товаром продавець зобов'язаний мати товар в наявності представити

його до поставки ...»?

- А) заздалегідь терміну, що передбачений у біржовому контракті;
- Б) у відповідний термін, що передбачений у біржовому контракті;
- В) у розстрочку;
- Г) за передплатою.

16. У процесі біржового торгу угоди з купівлі-продажу або обміну продукції не можуть укластися між...?

- А) двома біржовими посередниками;
- Б) біржовими посередниками і відвідувачами;
- В) членами біржі і розрахунковою палатою;
- Г) біржовими посередниками і членами біржі.

17. До обов'язкових параметрів при укладенні угод не відносяться?

- А) об'єкт операції, обсяг операції;
- Б) ціна, за якою буде укладена угода, термін виконання угоди;
- В) упакування товару, місце виробництва товару;
- Г) розподіл витрат з транспортування, термін розрахунку за угодою.

18. Сутність будь-якої біржової угоди – це ?

- А) укладення договору між двома сторонами;
- Б) отримання прибутку;
- В) продаж біржового активу;
- Г) отримання біржового активу у власність.

19. Який етап, зазвичай, не проходять стандартизовані біржові угоди?

- А) фіксація угоди реєстратором;
- Б) реєстрація угоди в кліринговому центрі;
- В) проведення розрахунків між сторонами угоди і отримання товару покупцем;
- Г) апробація зразку товару.

20. Які ознаки угоди за наявним товаром?

- А) товар знаходиться під час торгу на території біржі на території біржі;
- Б) товар знаходиться в дорозі;
- В) готовий до відвантаження товар знаходиться на складі продавця;
- Г) всі варіанти вірні.

ТЕМА 6. БІРЖОВЕ КОТИРУВАННЯ ЦІН

Завдання 1. Розгляд і обговорення теоретичного матеріалу за переліком питань для самостійного опрацювання за відповідними темами. Обговорення має дослідницький характер та будується на базі теоретичних

знань з теми та опрацюванні актуальних нормативних, статистичних та аналітичних документів, матеріалах спеціалізованих періодичних видань.

1. Ціноутворення як функція біржової торгівлі.
2. Оцінка стратегій управління ціновими ризиками на біржовому товарному ринку.
3. Фундаментальний аналіз на біржовому ринку.
4. Технічний аналіз на біржовому ринку.
5. Біржові фінансові інструменти.
6. Принципи котирування цін на біржові товари.
7. Офіційне котирування біржових цін та курсів.

Завдання 2. Вирішення тестових завдань:

1. Перелік з цифровою індикацією актуальних заявок на покупку або продаж певного біржового активу за заданими учасниками цінами – це?

- А) біржовий бюлетень;
- Б) біржовий стакан;
- В) середня біржова заявка;
- Г) немає правильної відповіді.

2. Визначена Котирувальною комісією біржі ціна товару, яка визначається шляхом аналізу цін угод, цін продавців та покупців на основі єдиних критеріїв та методик (методів) – це?

- А) котирувальна ціна;
- Б) ціна попиту;
- В) ціна біржової угоди;
- Г) немає правильної відповіді.

3. Інструкції клієнта брокеру на купівлю або продаж активуна біржі – це?

- А) біржовий бюлетень;
- Б) біржовий стакан;
- В) середня біржова заявка;
- Г) біржова заявка.

4. Заявка на купівлю (продаж) активу за ціною не більше(не менше) зазначеної – це?

- А) ринкова заявка;
- Б) лімітна заявка;
- В) умовна заявка;
- Г) немає правильної відповіді.

5. Про який термін йде мова: «це найвищий рівень ціни, яку покупець згоден заплатити за товар в обумовлений час?»

- А) ціна пропозиції;

- Б) ціна попиту;
- В) ціна біржової угоди;
- Г) контрактна ціна.

6. Заявка на покупку або продаж біржового активу, яка повинна бути виконана брокером негайно за поточною ринковою ціною – це?

- А) ринкова заявка;
- Б) лімітна заявка;
- В) умовна заявка;
- Г) немає правильної відповіді.

7. Термін, що позначає періодичне видання, яке випускається певною біржою – це?

- А) біржовий бюлетень;
- Б) біржова котировка;
- В) спот;
- Г) опціон.

8. Що означає умовне скорочення «Bid» у біржових котируваннях?

- А) найнижча ціна, за якою продавець готовий продати біржовий актив;
- Б) найвища ціна, яку покупець пропонує за біржовий актив;
- В) найнижча ціна за біржовий актив за сьогоднішній день;
- Г) найвища ціна за біржовий актив за сьогоднішній день.

9. Що означає умовне скорочення «Last» у біржових котируваннях?

А) сумарна кількість проторгованого (купленого і проданого) біржового активу на даний момент в порівнянні із значенням на початок торгового дня;

Б) актуальне значення зміни ціни біржового активу в порівнянні з останньою угодою попереднього торгового дня;

В) ціна останньої угоди, на яку погодилися покупець і продавець біржового активу;

Г) кількість біржового активу проданого / купленого за цією ціною.

10. У біржових котируваннях AskSize дорівнює 5 (за умови, що 1 пункт = 100 одиниць біржового активу). Це означає, що?

А) кількість біржового активу, який готові купити за ціною Ask дорівнює 500;

Б) кількість біржового активу, який готові продати за ціною Ask дорівнює 500;

В) кількість біржового активу, який було куплено за останню угоду дорівнює 500;

Г) кількість біржового активу, який було продано за останню угоду дорівнює 500.

ТЕМА 7. ПРАВИЛА БІРЖОВИХ ТОРГІВ ТА ТЕХНОЛОГІЯ ЇХ ПРОВЕДЕННЯ

Завдання 1. Розгляд і обговорення теоретичного матеріалу за переліком питань для самостійного опрацювання за відповідними темами. Обговорення має дослідницький характер та будується на базі теоретичних знань з теми та опрацюванні актуальних нормативних, статистичних та аналітичних документів, матеріалах спеціалізованих періодичних видань.

1. Правила біржової торгівлі на Українській універсальній біржі.
2. Система електронних торгів (СЕЛТ).
3. Методологія організації біржової сесії, її учасників, правила організації сесійної зали, правила ведення торгів.
4. Порядок встановлення та зняття товарів з торгів та процедура надання заявки на купівлю-продаж

Завдання 2. Вирішення тестових завдань:

1. Оберіть вірну послідовність основних операцій, що виконуються під час процесу біржової торгівлі?

А) вивчення попиту та пропозиції товару за межами біржі і вихід брокера на біржу; узгодження умов угоди між брокером-продавцем і брокером-покупцем, оформлення та реєстрація біржової угоди, біржового контракту і розрахунок з біржою; укладання біржової угоди в процесі біржового торгу; розрахунок клієнта з брокером за здійснену біржову угоду; поставка та одержання товару, розрахунок за нього між клієнтами брокерів;

Б) вивчення попиту та пропозиції товару за межами біржі і вихід брокера на біржу; узгодження умов угоди між брокером-продавцем і брокером-покупцем, укладання біржової угоди в процесі біржового торгу; оформлення та реєстрація біржової угоди, біржового контракту і розрахунок з біржою; розрахунок клієнта з брокером за здійснену біржову угоду; поставка та одержання товару, розрахунок за нього між клієнтами брокерів;

В) вивчення попиту та пропозиції товару за межами біржі і вихід брокера на біржу; оформлення та реєстрація біржової угоди, біржового контракту і розрахунок з біржою; узгодження умов угоди між брокером-продавцем і брокером-покупцем, укладання біржової угоди в процесі біржового торгу; поставка та одержання товару, розрахунок за нього між клієнтами брокерів;

Г) узгодження умов угоди між брокером-продавцем і брокером-покупцем, укладання біржової угоди в процесі біржового торгу; оформлення та реєстрація біржової угоди, біржового контракту і розрахунок з біржою; поставка та одержання товару, розрахунок за нього між клієнтами брокерів; розрахунок клієнта з брокером за здійснену біржову угоду.

2. *Лістинг – це...?*

- А) сукупність процедур включення цінних паперів у біржовий список, здійснення контролю за відповідністю цінних паперів встановленим біржою умовам і вимогам;
- Б) це виключення цінних паперів з котирувального листа біржі;
- В) це система умовних знаків, поширених в біржовій практиці;
- Г) спосіб доступу до торгів на валютній, фондовій або товарній біржі з використанням Інтернету як засобу зв'язку через онлайн-брокера.

3. *Біржові операції дозволяється здійснювати тільки?*

- А) членам біржі та брокерам;
- Б) членам біржі та маклерам;
- В) маклерам та брокерам;
- Г) немає правильної відповіді.

4. *«Відкупити маржу» на брокерському жаргоні на фондовій біржі означає...?*

- А) угоду, при якій витрати свідомо перевищують потенційний прибуток;
- Б) наказ клієнта брокеру купити найближчий за терміном ф'ючерсний контракт і продати контракт на окремий строк;
- В) купити цінні папери і сплатити готівкою в повному обсязі;
- Г) що трейдер повинен продати або купити всі акції, зазначені в замовленні, перш ніж клієнт погодиться з виконанням.

5. *Замовлення «з перемиканням» на брокерському жаргоні на фондовій біржі означає...?*

- А) розпорядження укласти угоду перед самим закриттям ринку;
- Б) що виручка від продажу одних акцій може бути використана для покупки інших;
- В) нетривалу затримку в розвитку ринкової кон'юнктури або незначну зміну цін на біржі;
- Г) угоду, при якій витрати свідомо перевищують потенційний прибуток.

6. *Правила здійснення біржових операцій називають?*

- А) біржовою операцією;
- Б) біржовою сесією;
- В) регламентом біржі;
- Г) немає правильної відповіді.

7. *Виключення цінних паперів із біржового списку – це ...?*

- А) лістинг;
- Б) делистинг;

- В) трейдинг;
- Г) котирування.

8. Система умовних знаків (сигналів), поширених у біржовій практиці – це?

- А) біржові операції;
- Б) біржові правила;
- В) біржові жести;
- Г) немає правильної відповіді.

9. Порядок виставлення і зняття товарів з біржових торгів передбачає, що інформація про товари, які виставляються на наступні торги, оприлюднюється на стенді за ...?

- А) 12 годин до їх початку;
- Б) 24 години до їх початку;
- В) 36 годин до їх початку;
- Г) 48 годин до їх початку.

10. Як називають трейдера, який продає або знаходиться у короткій позиції «Short», тобто заробляє на падінні ринку?

- А) «бик»;
- Б) «ведмідь»;
- В) «білий слон»;
- Г) «вівця».

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 2. ПРАКТИЧНІ ОСНОВИ БІРЖОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

ТЕМА 8. СПЕЦИФІКА РОБОТИ ТОВАРНОЇ БІРЖИ

Завдання 1. Розгляд і обговорення теоретичного матеріалу за переліком питань для самостійного опрацювання за відповідними темами. Обговорення має дослідницький характер та будується на базі теоретичних знань з теми та опрацюванні актуальних нормативних, статистичних та аналітичних документів, матеріалах спеціалізованих періодичних видань.

1. Розвиток товарних бірж в Україні.
2. Етапи розвитку та особливості діяльності товарних бірж в Україні.
3. Організація торгів на товарних біржах.
4. Основні принципи діяльності товарних бірж, їх права та обов'язки.
5. Організовані товарні ринки в Україні: особливості створення та регулювання.

6. Особливості біржової торгівлі товарними деривативами.
7. Організація та перспективи розвитку біржової торгівлі на аграрному ринку України.

Завдання 2. Розв'язання задач.

Розв'язання типових задач

Задача 1.

Який прибуток або збиток для держателя довгої позиції за контрактом на соєву олію, якщо ціни падають з 32,23 цент/фунт до 31,87 цент/фунт. Одиниця контракту на соєву олію 60000 фунтів.

Розв'язання:

оскільки зміни в ціні потрібно рахувати для держателя довгої позиції, тобто для покупця, то маємо таку ситуацію: купівля здійснилась за початковою ціною 32,23 цент/фунт, а потім ціна впала до 31,87 цент/фунт, тобто продати тепер цей товар можна за більш низькою ціною, ніж придбали. Отже маємо збитки в сумі: $V = (32,23 \text{ цент/фунт} - 31,87 \text{ цент/фунт}) \cdot 60000 \text{ фунт} = 21600 \text{ центів} = 216 \text{ доларів}$.

Задача 2.

Хедж для захисту непокритих форвардних продаж.

Фабрикант отримує 14 червня замовлення на листи з поставкою 15 вересня. Базуючись на поточній ціні міді та утримках виробництва він встановлює, що ціна міді не повинна перевищувати 52,0 центи/фунт. Однак існуюча ціна міді може змінитися протягом найближчих трьох місяців. Підвищення ціни може знищити прибутки фабриканта або навіть завдати йому збитків.

Фабрикант міг би купити мідь одразу після підписання контракту, але цим він значно зв'язав би свій робочий капітал, мав би витрати на проценти і використав би склади з відповідними витратами. Виникли б і витрати на страхування. Фабрикант знає, що в таких випадках хедж дешевший і більш ефективний, ніж купівля наявної міді. Тому фабрикант прагне захистити ціни шляхом купівлі ф'ючерсних контрактів на мідь по 51,50 цента/фунт. Приймати поставку за ф'ючерсним контрактом фабриканту не вважається доцільним (витрати на прийняття поставки: не відомо час, місце поставки, якість товару).

4 серпня один з його постачальників пропонує йому мідь за ціною 54,00 центи/фунт. Він приймає пропозицію і одночасно продає свої 5 вересневих контрактів по 53,75 цента/фунт.

Ця операція принесе йому прибуток за ф'ючерсною позицією в розмірі 2,25 цента/фунт.

Враховуючи це, можна підрахувати реальний курс купівлі наявної міді, який складе 51,75 цента/фунт, що навіть нижче того, що передбачався.

Дії біржовика та можливі результати цих дій для більшої наочності зведемо до таблиці, вирізняючи окремо все, що відбувалось на ринку

реального товару та на ринку ф'ючерсних контрактів і, відповідно, результати на обох ринках та загальний результат хеджевої операції.

<i>Реальний ринок</i>	<i>Ф'ючерсний ринок</i>
14 червня цільова ціна 52,0 центи/фунт	15 червня відкриття позиції: купівля п'яти ф'ючерсних контрактів на мідь з поставкою в вересні за ціною 51,50 цента/фунт
4 серпня Купівля міді по 54,00 центи/фунт	4 серпня закриття позиції: продаж вересневих ф'ючерсів на мідь по 53,75 цента/фунт Прибуток: 2,25 цента/фунт

Висновок. Реальний курс купівлі міді складає: 54,00 центи/фунт – – 2,25 цента/фунт = 51,75 цента/фунт., що на 0,25 цента/фунт нижче, ніж планувалося.

Задачі для самостійного розв'язку

Задача 1. Виробник золота прагне продати свій майбутній видобуток в розмірі 500 тройських унцій з поставкою через пів року по 940 дол. за унцію. В цей час ф'ючерсні контракти на золото з поставкою через пів року котируються по 950 дол. за унцію.

На момент поставки ціни складають відповідно 935 дол./унц. - спот, 930 дол./унц. - ф'ючерс.

Проведіть хеджеву операцію та розрахуйте результат.

Задача 2. Виробник кіноплівки хотів визначити ціну на 20 тис. тройських унцій срібла, які він має наміри купити протягом грудня та січня. Сьогодні, 15 червня, поточна наявна ціна 5,21 дол. за унцію, ціна срібла за ф'ючерсними контрактами з виконанням в грудні складає 5,5 дол. за унцію.

Виробник кіноплівки вирішує провести хеджування. Якими будуть його дії і результати, якщо в листопаді наявне срібло буде коштувати 9 дол., а грудневий ф'ючерсний контракт 9,5 дол. за унцію? Розмір контракту - 5 тис. тройських унцій.

ТЕМА 9. ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ФОНДОВОЇ БІРЖІ

Завдання 1. Розгляд і обговорення теоретичного матеріалу за переліком питань для самостійного опрацювання за відповідними темами. Обговорення має дослідницький характер та будується на базі теоретичних знань з теми та опрацюванні актуальних нормативних, статистичних та аналітичних документів, матеріалах спеціалізованих періодичних видань.

1. Індекс ПФТС.

2. Індекс UX.
3. Індекс Доу-Джонса.
4. Індекс S&P,
5. Індекс NASDAQ.
6. Індекс Euro STOXX.
7. Індекс DAX
8. Біржові кризи та їх вплив на фондовий ринок.
9. Розвиток інтернет-трейдингу в Україні.
10. Основні системи інтернет-трейдингу.
11. Базові торгові стратегії.
12. Інтернет-трейдинг на ринку FOREX.

Завдання 2. Розв'язання задач.

Розв'язання типових задач

Задача 1.

Якщо акції компанії Widget продавались по \$40 на початку року і по \$45 в кінці, протягом року власникам акцій сплачено дивіденди в розмірі \$3 на кожну акцію.

Визначити прибутковість акції компанії Widget за даний рік.

Розв'язання:

Прибутковість акції компанії Widget за даний рік буде: $(\$45 + \$3 - \$40) / \$40 = 0,20 = 20\%$.

Задача 2.

Інвестор купив 100 акцій компанії Widget по \$50 за штуку. Початковий рівень маржі 60 %. Тобто інвестор повинен заплатити брокерській фірмі \$3000 ($60 * 100 \text{ акц.} * \$50 = \$3000$). Решта вартості придбаних акцій, \$2000 [$(1 - 0,6) * 100 \text{ акц.} * \$50 = \$2000$], покривається за рахунок позики від брокерської фірми.

Та якщо ринковий курс акцій впаде до \$25 за штуку, то фактична маржа знизиться до 20 % [$(\$2500 - \$2000) / \$2500$]. Якщо курс впаде до \$15, то вартість активу складатиме \$1500, тобто вартість застави нижче розмірів позики на \$500 ($\$2000 - \1500).

Щоб застрахувати себе від збитків, брокери вимагають від інвесторів підтримувати розрахункове значення фактичної маржі на рахунку на певному відсотковому рівні або вище за нього. Цей відсоток відомий як мінімальний необхідний рівень маржі (підтримуюча маржа). Якщо значення фактичної маржі на рахунку клієнта спадає нижче цього рівня, то брокерська фірма робить запит на збільшення маржі, тобто вимагає довести на рахунок гроші (варіаційна маржа), або покрити частину позики, або продати деякі ЦП і за рахунок цих коштів покрити частину позики. Якщо інвестор не виконує цих вимог, то брокерська фірма самостійно продає ЦП, щоб довести рівень фактичної маржі до необхідного.

Якщо акції не падають, а, навпаки, зростають у ціні, то інвестор може зняти з рахунку частину приросту, тому що фактична маржа на його рахунок

піднялась вище вимагаємого рівня, тобто на рахунку клієнта надлишок маржі.

Такі угоди зазвичай укладаються в розрахунку на підвищення курсу в майбутньому, тобто поточний курс вважається заниженим. Це стратегія «бика», біржового торговця, який грає на підвищення цін.

Задачі для самостійного розв'язку

Задача 1. Інвестор купує з використанням маржі 200 акцій корпорації Landfall по \$75 за штуку. Початкова маржа – 55 %. Підготуйте балансовий звіт за цими вкладеннями на момент купівлі.

Задача 2. Інвестор відкрив у місцевій брокерській фірмі рахунок за угодами з маржею. Його першим інвестуванням було придбання 200 акцій корпорації Woodbury по \$40. Для здійснення цієї купівлі у брокера було запозичено \$3000. Якою була фактична маржа на рахунку інвестора?

Задача 3. Інвестор купує з використанням маржі 1000 акцій компанії Rockford Systems по \$60 за шт. Початковий рівень маржі – 50 %, мінімальний рівень 30 %. Якщо акції впадуть в ціні до \$50, чи отримає інвестор запит на збільшення маржі?

Задача 4. Акції компанії Avalon коштують \$15. Початковий рівень маржі складає 60 %, мінімальний рівень – 35 %. Інвестор купує з використанням маржі 100 акцій. До якого рівня повинен знизитись ринковий курс акцій цієї компанії, щоб інвестор отримав запит на поповнення маржі?

Задача 5. Інвестор відкрив у місцевій брокерській фірмі рахунок за угодами з маржею. Його першим інвестуванням було придбання 300 акцій корпорації Woodbury по \$80. Для здійснення цієї купівлі у брокера було запозичено \$5000. Якою була фактична маржа на рахунку інвестора? Якщо акції з часом піднімуться в ціні до \$100 за штуку, то якою буде фактична маржа?

ТЕМА 10. ДІЯЛЬНІСТЬ ВАЛЮТНОЇ БІРЖІ

Завдання 1. Розгляд і обговорення теоретичного матеріалу за переліком питань для самостійного опрацювання за відповідними темами. Обговорення має дослідницький характер та будується на базі теоретичних знань з теми та опрацюванні актуальних нормативних, статистичних та аналітичних документів, матеріалах спеціалізованих періодичних видань.

1. Передумови й етапи становлення валютного ринку України.
2. Органи валютного регулювання в Україні.

3. Віртуальні біржі та крипто валюта.
4. Сутність криптовалюти, передумови її виникнення та відмінність від електронних грошей.
5. Капіталізація ринку криптовалюти.
6. Значення майнінгу для функціонування криптовалют.

Завдання 2. Розв'язання задач.

Розв'язання типових задач

Задача 1.

Найбільш поширені три методи розрахунків крос-курсів для середніх курсів.

Перший. Для визначення середнього крос-курсу валют з прямим котируванням до долара США необхідно доларовий курс валюти котирування у крос-курсі поділити на доларовий курс бази котирування у крос-курсі

Приклад 1. Визначити середній крос-курс CAD/CHF, якщо USD/CHF = 1,3245, а USD/CAD = 1,8320.

Розв'язання. $CAD/CHF = [USD/CHF] / [USD/CAD] = 1,3245/1,8320 = 0,7230$.

Відповідь. Середній крос-курс CAD/CHF = 0,7230.

Другий. Для визначення середнього крос-курсу валют з прямим та зворотним котируванням до американського долара необхідно доларовий курс валюти котирування у крос-курсі помножити на доларовий курс бази котирування у крос-курсі

Приклад 2. Визначити середній крос-курс GBP/CAD, якщо GBP/USD = 1,6658, а USD/CAD = 1,0963.

Розв'язання. $GBP/CAD = [GBP/USD] * [USD/CAD] = 1,6658*1,0963 = 1,8292$

Відповідь. Середній крос-курс GBP/CAD = 1,8262.

Третій. Для визначення середнього крос-курсу валют із зворотним котируванням до долара США необхідно доларовий курс бази котирування у крос-курсі поділити на доларовий курс валюти котирування у крос-курсі

Приклад 3. Визначити середній крос-курс GBP/EUR, якщо GBP/USD = 1,6658, а EUR/USD = 1,3689.

Розв'язання. $GBP/EUR = [GBP/USD] / [EUR/USD] = 1,6658/1,3689 = 1,2169$.

Відповідь. Середній крос-курс GBP/EUR = 1,2169.

Задача 2.

Визначити крос-курси купівлі та продажу CAD/UAH, якщо USD/CAD = 1,0755- 1,0963, а USD/UAH = 8,5200 – 8,7800.

Розв'язання. крос-курс купівлі CAD/UAH = $8,5200/1,0963 = 7,7716$, а крос-курс продажу CAD/UAH = $8,7800/1,0755 = 8,1636$.

Відповідь. CAD/UAH = 7,7716 – 8,1636

Задача 3

Визначити крос-курси купівлі та продажу EUR/CAD, якщо USD/CAD = 1,0855- 1,0963, а EUR/USD = 1,3588 – 1,3689.

Розв'язання. Крос-курс купівлі EUR/CAD = 1,0855*1,3588 = 1,4749, а крос-курс продажу EUR/CAD = 1,0963*1,3689 = 1,5007.

Відповідь. EUR/CAD = 1,4749 – 1,5007.

Задачі для самостійного розв'язку

Задача 1. Визначити крос-курси купівлі та продажу валют AUD/UAH, якщо USD/UAH = 8,8000-8,8540 та USD/AUD = 1,9635-1,9955.

Задача 2. Визначити середній крос-курс AUD/UAH, якщо USD/UAH = 8,8500 та USD/AUD = 1,9635.

Задача 3. Визначити крос-курси купівлі та продажу валют GBP/UAH, якщо USD/UAH = 8,8200-8,8700 та GBP/USD = 1,9605-1,9935.

Задача 4. Визначити середній крос-курс GBP/UAH, якщо USD/UAH = 8,8600 та GBP/USD = 1,9605.

Задача 5. Вам необхідно купити євро в обмін на 2000 українських гривень. Банк пропонує Вам зробити це за крос-курсом. При цьому відомо, що USD/UAH = 8,8200- 8,8500 та EUR/USD = 1,4632-1,4950. Визначити валютний курс, за яким ви будете проводити цю операцію, та суму євро, яку ви одержите.

Задача 6. Визначити крос-курси купівлі та продажу української гривні відносно швейцарського франка CHF/UAH, якщо USD/CHF = 1,2540 – 1,2670 та USD/UAH = 8,8100 – 8,8599.

Задача 7. Вам необхідно купити англійські фунти в обмін на 1 мільйон японських єн. Банк пропонує Вам зробити це за крос-курсом. При цьому відомо, що GBP/USD = 1,7015-1,7515 та USD/JPY = 106,32-109,10. Визначити валютний курс, за яким ви будете проводити цю операцію, та суму англійських фунтів, яку ви одержите

МЕТОДИ НАВЧАННЯ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНКИ СТАНУ ВИКОНАННЯ ЗДОБУВАЧАМИ СЕМІНАРСЬКИХ (ПРАКТИЧНИХ) ЗАНЯТЬ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

За джерелами знань використовуються такі методи навчання: словесні – розповідь, пояснення, лекція, консультація; наочні – демонстрація, ілюстрація; практичні – практична робота, ситуаційні завдання.

За характером логіки пізнання використовуються такі методи: аналітичний, синтетичний, аналітико-синтетичний, індуктивний, дедуктивний.

За рівнем самостійної розумової діяльності використовуються методи: проблемний, частково-пошуковий, дослідницький.

За рівнем інноваційності використовуються такі методи навчання: ситуативний (кейс-метод), брейнстормінг (мозковий штурм).

Зокрема, при викладанні навчальної дисципліни для активізації навчального процесу на практичних заняттях передбачено застосування сучасних навчальних технологій, таких, як:

- метод мозкового штурму – в процесі узагальнення результатів аналізу;

- семінари-дискусії – передбачають обмін думками та поглядами здобувачів щодо даної теми, а також розвивають мислення, допомагають формувати погляди і переконання, виробляють уміння формулювати думки й висловлювати їх, вчать оцінювати пропозиції інших людей, критично підходити до власних поглядів.;

- ситуаційні завдання – виявлення ситуації на певний момент функціонування конкретної фінансово-економічної системи.

Оцінювання знань здобувачів з дисципліни «Податкова система» здійснюється за результатами поточного, модульного і підсумкового контролю.

Метою поточного оцінювання знань здобувачів є виявлення рівня отриманих ними знань, перевірки розуміння та засвоєння програмного матеріалу з дисципліни.

Завданнями поточного оцінювання знань здобувачів є:

- оцінка активності роботи здобувача протягом семестру з вивчення програмного матеріалу дисципліни, рівня набутих знань і вмінь;

- оцінка рівня виконання модульних завдань.

До основних методів поточного контролю відносяться: усне та письмове опитування, тестування, розв'язання навчальних завдань і розрахунково-аналітичних задач, виконання самостійних завдань, захист або презентація творчих робіт, модульних завдань.

Об'єктами поточного контролю є: активність роботи на практичних заняттях протягом семестру; результати виконання модульних завдань; підготовка та захист самостійних та творчих завдань.

Серед методів контролю виділяють: усну перевірку, перевірку письмово-розрахункових робіт і перевірку практичних робіт. Усна перевірка

організовується по-різному, в залежності від її мети та від змісту матеріалу, що перевіряється.

Усний контроль у вигляді індивідуального та фронтального опитування. Письмовий контроль у вигляді модульних контрольних робіт, самостійних письмових робіт, поточного тестування, підсумкового контролю з дисципліни.

Оцінювання навчальної роботи здобувачів вищої освіти за видами:

Вид контролю	Вид навчальної діяльності	Оцінювання
ПОТОЧНИЙ КОНТРОЛЬ	Робота на семінарських заняттях, у т.ч.: доповідь із створенням презентації за умови її якісного та вчасного виконання (оцінка залежить від повноти розкриття теми, якості інформації, самостійності та креативності матеріалу, якості презентації і доповіді)	за кожне завдання 0-5 балів, якщо робота виконана не вчасно - знижується на 1 бал; якщо здобувач не доповідає по виконаній роботі – її оцінка знижується на 1 бал
	захист практичного завдання розрахункового характеру за умови його якісного та вчасного виконання (оцінка залежить від повноти розкриття завдання, якості інформації, самостійності та креативності матеріалу, якості розрахунків і доповіді)	
	усне опитування, участь у навчальній дискусії, розв'язок практичних завдань	
МОДУЛЬНИЙ КОНТРОЛЬ	Модульна контрольна робота 1 (розв'язання тестових завдань)	оцінка – 0–10 балів
	Модульна контрольна робота 2 (розв'язання тестових завдань)	оцінка – 0–10 балів
ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ	Розв'язання тестових завдань	оцінка – 0–30 балів

Оцінювання поточного і модульного контролю здобувачів відбувається за шкалою у діапазоні від 0 до 70 балів.

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти

Поточне тестування та самостійна робота												Залік	Сума
Змістовий модуль 1													
Змістовий модуль 2													
T1	T2	T3	T4	T5	T5	T7	МКР	T8	T9	T10	МКР	30	100
5	5	5	5	5	5	5	10	5	5	5	10		

По кожному семінарському заняттю робота оцінюється по 5-ти бальній шкалі за завдання, які виконуються у вигляді:

- доповіді із створенням презентації за умови її якісного та вчасного виконання (оцінка залежить від повноти розкриття теми, якості інформації,

самостійності та креативності матеріалу, якості презентації і доповіді);

- захисту практичного завдання розрахункового характеру за умови його якісного та вчасного виконання (оцінка залежить від повноти розкриття завдання, якості інформації, самостійності та креативності матеріалу, якості розрахунків і доповіді);

- усного опитування, участі у навчальній дискусії, розв'язку практичних завдань

Якщо робота виконана не вчасно - її оцінка знижується на 1 бал. Якщо здобувач не доповідає по виконаній роботі – її оцінка знижується на 1 бал.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ

1. Охарактеризуйте етапи розвитку біржової торгівлі за кордоном.
2. Назвіть основні ознаки ф'ючерсної торгівлі.
3. Дайте характеристику біржових ринків різних країн.
4. Наведіть фактори, що впливають на біржову торгівлю.
5. Як проходила організація товарних бірж в Україні?
6. Назвіть причини ліквідації товарних бірж в Україні.
7. Дайте визначення ринку. Охарактеризуйте ринок продавців і ринок покупців.
8. У чому полягає відмінність біржі від оптового ринку?
9. Що є об'єктами біржової торгівлі товарних бірж?
10. Назвіть основні ознаки класифікації бірж.
11. Дайте визначення товарної, фондової і валютної бірж.
12. Охарактеризуйте приватні і державні біржі.
13. Яку організаційно-правову форму можуть мати біржі?
14. Чим відрізняються закриті біржі від відкритих?
15. Що являють собою універсальні і спеціалізовані біржі?
16. Дайте характеристику бірж реального товару..
17. Сформулюйте визначення і назвіть мету регулювання біржової діяльності.
18. Охарактеризуйте моделі регулювання біржової діяльності.
19. Які існують форми контролю за діяльністю бірж зі сторони держави?
20. Які функції виконує Національна Комісія цінних паперів і фондового ринку?
21. Охарактеризуйте основні законодавчі акти, що регулюють біржову торгівлю з боку держави.
22. Які існують методи регулювання ринку цінних паперів?
23. У чому полягає принцип саморегулювання на товарних біржах?
24. Що розуміється під ліцензуванням бірж і який порядок його проведення?
25. Назвіть основні завдання товарної біржі і опишіть її структуру.
26. Хто може бути засновником товарної біржі?
27. Який порядок прийому в члени біржі?
28. Які існують категорії членства на біржі і які їхні відмінності?
29. Перерахуйте права і обов'язки членів біржі.
30. Дайте характеристику органам управління товарної біржі.
31. Наведіть основні функції арбітражної, котирувальної і ревізійної комісії.
32. В чому полягає основна діяльність розрахункової палати?
33. Які основні функції маклера, довідково-інформаційного відділу, відділу економічного аналізу?
34. В чому полягає основна діяльність комітету з прийому членів біржі, комісії з біржової етики?

35. Сформулюйте визначення біржової угоди і назвіть її особливі ознаки.
36. Дайте характеристику операцій на готівковий товар, назвіть їх переваги і недоліки.
37. Наведіть характеристику форвардних угод і їх різновидів, їх переваги та недоліки.
38. Охарактеризуйте бартерні та умовні угоди. У чому їх основна відмінність?
39. Дайте характеристику ф'ючерсних угод, назвіть їх переваги.
40. Вкажіть відмінні риси форвардних і ф'ючерсних контрактів.
41. Охарактеризуйте спредові операції.
42. Які види опціонів ви знаєте?
43. Назвіть варіанти використання опціонів.
44. Як здійснюються розрахунки по операціях з реальним товаром?
45. Як проходять розрахунки на ф'ючерсному ринку?
46. Дайте характеристику маржі.
47. Який взаємозв'язок існує між готівкою і ф'ючерсними цінами?
48. Що собою являє біржовий ризик?
49. Наведіть класифікацію ризиків в біржовій діяльності.
50. Що розуміється під ціною ризику?
51. У чому полягає сутність хеджування?
52. Перерахуйте переваги і недоліки хеджування як біржової операції.
53. Розкажіть про механізм хеджування.
54. Дайте визначення біржової спекуляції.
55. Охарактеризуйте коротке хеджування.
56. Наведіть основне правило хеджування для продавця.
57. Які стратегії використовуються в хеджуванні?
58. Назвіть учасників біржових торгів на відкритих і закритих біржах
59. Дайте характеристику разовим і постійним відвідувачам біржових торгів.
60. Хто має право контролювати хід біржових торгів?
61. Назвіть права та обов'язки брокера.
62. Опишіть операційний зал біржі.
63. Наведіть форми організації біржових торгів.
64. Розкажіть про процедуру проведення біржових торгів традиційним способом.
65. Дайте характеристику електронної біржової торгівлі.
66. Який порядок виставлення і зняття товарів з біржових торгів?
67. Як реєструються і оформляються біржові угоди?
68. Які угоди можуть бути розірвані?
69. Наведіть основні характеристики біржового товару.
70. Перерахуйте класи біржових товарів.
71. З яких груп складається номенклатура речових біржових товарів?
72. Назвіть основні напрямки розвитку біржової торгівлі.
73. Які показники включаються в інформаційні банки даних біржі?

74. Наведіть показники ділової активності.
75. Як розраховуються індекси числа заявок на продаж (купівлю)?
76. Як визначається індекс оптового товарообігу?
77. Поясніть порядок розрахунку індексу цін.
78. Дайте визначення товарному ринку.
79. Дайте визначення ринку цінних паперів. Перерахуйте типи ринків цінних паперів.
80. Яка роль товарних бірж в світовій економіці?
81. Які особливості функціонування українських товарних бірж?
82. Що розуміється під курсом цінного паперу?
83. У чому принципова відмінність фондової біржі від товарної?
84. Чим відрізняються похідні цінні папери від основних?
85. Дайте характеристику акцій різних типів.
86. Наведіть класифікацію облігацій.
87. Дайте характеристику вторинним цінних паперів.
88. Назвіть цілі та завдання первинного ринку цінних паперів.
89. Перерахуйте ознаки класичної фондової біржі.
90. Які функції виконує фондова біржа?
91. Дайте характеристику організованим фондовим ринкам різних країн.
92. Назвіть особливості українського ринку цінних паперів.
93. Охарактеризуйте позабіржовий ринок цінних паперів.
94. Дайте характеристику брокерської діяльності на ринку цінних паперів.
95. У чому полягає дилерська діяльність на ринку цінних паперів?
96. Охарактеризуйте діяльність інвестиційних компаній.
97. Опишіть діяльність інвестиційних фондів.
98. В чому полягає діяльність комерційних банків на ринку цінних паперів?
99. Які функції виконують комерційні банки на ринку цінних паперів?
100. Дайте визначення поняття валютного ринку.
101. Назвіть учасників валютного ринку.
102. Що таке валютний курс?
103. Охарактеризуйте котирування валют.
104. Дайте визначення валютної операції.
105. Які види угод проводяться з валютою?
106. Дайте визначення касовими операціями.
107. Охарактеризуйте форвардні валютні угоди.
108. Чим відрізняються валютні ф'ючерси від форвардних?
109. Наведіть характеристику валютних опціонів.
110. Охарактеризуйте валютні операції «своп».

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Базова

1. Господарський кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>
2. Про товарну біржу: Закон України № 1956-12 від 10.12.91 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1956-12>
3. Про ринки капіталу та організовані товарні ринки: Закон України від 23.02.2006 р. № 3480-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15#Text>.
4. Про державне регулювання ринків капіталу та організованих товарних ринків: Закон України від 30.10.1996 року № 448/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/448/96-%D0%B2%D1%80#Text>
5. Про затвердження Вимог до договорів, які укладаються під час провадження професійної діяльності на фондовому ринку (ринку цінних паперів) - діяльності з торгівлі цінними паперами: брокерської діяльності, дилерської діяльності, андеррайтингу, управління цінними паперами. Рішення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку № 641 від 3.11.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0060-21#Text>
6. Могилевська О.Ю., Резнік Н.П., Остапчук А.Д. Біржова діяльність : навч. посібн. Київ : КиМУ, 2018. 136 с.
7. Дикань В. Л., Назаренко І. Л., Плугіна Ю. А. Біржова діяльність: Підручник. [за ред. В. Л. Диканя]. Харків: УкрДУЗТ, 2017. 282 с.
9. Основи біржової діяльності: навчальний посібник / М.О. Солодкий, Н.П. Резнік, В.О. Яворська: [за ред. М.О. Солодкого]. К.: ЦП Компрінт, 2017. 450 с.
10. Солодкий М.О. Біржовий товарний ринок: навч. посіб. Київ: ТЦ КОМПРИНТ, 2017. 465 с.

Допоміжна

1. Козак В., Москвін С., Посполітак В. Фінансові інструменти: операції з облігаціями: наук.-прак. посібн. Київ : DESPRO, 2019. 132 с.
2. Богріновцева Л. М., Ключка О. В. Моделі ціноутворення фінансових опціонів як інструментів хеджування ризиків. *Бізнес Інформ*. 2019. № 2. С. 390-395. URL: https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2019-2_0-pages-390_395.pdf
3. Ваніна Н., Грищенко О. Ринок цінних паперів. Практикум. Київ: Центр навчальної літератури. 2019.176с.
4. Коваленко Ю.М. Управління фінансовими активами : підручник : у 2-х ч. Ірпінь : Університет ДФС України. 2019. 498 с.
5. Солодкий М.О. Біржова діяльність на ринку сільськогосподарської продукції: Монографія. Житомир: Полісся, 2010. 216 с.
6. Кужелев М. О., Стабіас С. М. Порівняння стратегій управління портфелем цінних паперів на фондовому ринку України. Науковий вісник

Херсонського державного університету. Сер.: Економічні науки. 2014. Вип. 5(4). С. 67–70.

7. Сотник І.М., Таранюк Л.М. Підприємництво, торгівля та біржова діяльність. ВТД «Університетська книга», 2018. 572 с. URL: <http://sites.znu.edu.ua/science-earth/assets/documents/principles/PidruchnykPidpryyemnytstvo-torhivlya-birzhova-diyalnist.pdf>. (дата звернення: 30.11.2020).

8. Сохацька О.М., Мельник Ю.В. Біржова справа: підруч. для студентів ВНЗ. Терноп. нац. екон. ун-т. Вид. 3-тє, перероб., змін. та допов. Тернопіль: ТНЕУ, 2014. 654 с.

9. Вавдійчик І.М. Сучасний стан та тенденції розвитку біржової торгівлі в Україні. Глобальні та національні проблеми економіки. 2017. №15. С. 182- 185.

10. Кужелєв М., Головенко І. Фондові біржі як елемент інфраструктури національного ринку цінних паперів: тенденції розвитку. Економічний вісник університету. 2017. Випуск 33/1. С. 343–349.

11. Мацкевич Я.М. Роль біржової діяльності у розвитку інфраструктури регіональної торгівлі сільськогосподарською продукцією. Актуальні проблеми економіки. 2015. № 6. С. 177–182.

12. Машлій Г. Проблеми підвищення ефективності біржової торгівлі в Україні. Вісник ТДТУ. Серія «Економіка». 2016. № 1. С. 170–172.

13. Ясенецький В.С. Особливості функціонування бірж як складової ринкової інфраструктури. Бізнес Інформ. 2014. № 1. С. 333- 337.

14. Бондарук Т.Г., Богріновцева Л.М. Роль ринку цінних паперів як джерела фінансування державного боргу. *Інтернаука. Серія: Економічні науки.* 2023. №7. URL: <https://www.inter-nauka.com/uploads/public/16905405619086.pdf>

15. Кострач Л.М. Застосування опціонних контрактів як похідних фінансових інструментів. *Електронне наукове фахове видання «Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України.* 2010. Вип. 2.

16. Кострач Л.М. Оцінка волатильності ризику вітчизняного біржового ринку. *Науковий вісник Національного університету державної податкової служби України (економіка, право).* 2012. №4(59). С. 82-88

17. Богріновцева Л.М., Вергелюк Ю.Ю., Коваленко Ю.М. Державні облигації як інвестиційний інструмент в періоди фінансової нестабільності. *Інфраструктура ринку.* 2023. №73. URL: <http://www.market-infr.od.ua/uk/73-2023>

18. Богріновцева Л.М., Ключка О.В. Особливості розвитку ринку державних боргових цінних паперів України. *Економіка та суспільство.* 2023. №53. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2629/2547>

19. Житар М. О., Белін В.С., Оліщук О.Г. Активізація ринку облигацій внутрішньої державної позики як інструменти впливу на економіку України. *Економіка та держава.* 2020. № 12. С. 67-71.

20. Ю. Коваленко, О. Шевчук, А. Ясентюк. Особливості розвитку біржового ринку України в умовах пандемії COVID-19. *Трансформація підходів в управлінні та маркетингу у постпандемічний період*: монографія / під заг. ред. д.е.н., проф. Храпкіної В.В., к.е.н., доц. Пічик К.В. К.: Інтерсервіс, 2022.

Інформаційні ресурси

1. Офіційний веб-сайт Аграрної біржі. URL: <http://www.agrex.gov.ua>
2. Асоціація «Біржові та електронні майданчики». URL: <http://www.aeaer.com.ua>
3. Асоціація «Українські фондові торговці». URL: <http://www.aust.com.ua>
4. Блог компанії RockInvest. Навчання інвестуванню на фондових біржах США. URL: <http://rockinvest.com.ua/blog>.
6. Моніторинг біржового ринку (журнал). URL: <http://www.memjournal.agrex.gov.ua>.
7. Національний депозитарій України. URL: <http://www.csd.ua>.
8. Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку. URL: <http://www.nssmc.gov.ua>
11. Розрахунковий центр з обслуговування договорів на фінансових ринках. URL: <https://settlement.com.ua/>
13. Українська асоціація інвестиційного бізнесу. URL: <http://www.uaib.com.ua>
14. Українська біржа. URL: <http://www.ux.ua>
17. Українська фондова біржа. URL: <http://www.ukrse.com.ua>
18. Фондова біржа «ІННЕКС». URL: <http://www.innex-group.com>
19. Фондова біржа «Перспектива». URL: <http://www.fbp.com.ua>
20. Фондова біржа ПФТС. URL: <http://www.pfts.com>